

XXIV ОБИКНОВЕНО НАРОДНО СЪБРАНИЕ

ПЪРВА РЕДОВНА СЕСИЯ

Стенографски дневникъ

НА

86. заседание

Вторникъ, 18 априлъ 1939 г.

(Открито въ 15 ч. 50 м.)

Председателствувалъ: подпредседателътъ Димитъръ Пешевъ. Секретари: Димитъръ Марчевъ и Гето Кръстевъ.

СЪДЪРЖАНИЕ:

	Стр.		Стр.
Съобщения:		и за тяхното застрояване. (Първо четене — приемане)	2141
Отпуски	2141	2. За изменение и допълнение на наредбата-законъ за облекчение на длъжниците и за здравяване на кредита (Първо четене — продължение разискванията)	2142
Питания	2141	Говорили: В. Чобановъ	2142
Запитване	2141	Д-ръ Н. Сакаровъ	2148
Законопроекти	2141	Г. Марковъ	2155
По дневния редъ:		Дневенъ редъ за следващото заседание	2161
Законопроекти:			
1. За отчуждаване недвижимитъ имоти за общински домъ на Пловдивската община, Пловдивската областна палата и Пловдивската сѣдебна палата			

Председателствувашъ Димитъръ Пешевъ: (Звъни) При-
сѣдствуватъ нужниятъ брой народни представители. Обявя-
вамъ заседанието за открито.

(Отсѣдствуватъ г-да народнитъ представители: Борисъ
Мончевъ, Георги Чалбуровъ, Георги Миковъ, Димо Янковъ,
Иванъ Халаджовъ, Иванъ Момчиловъ, Илия Радевъ, Йо-
рданъ Тодоровъ, Минчо Драндаревски, Михаилъ Михайловъ,
Недѣлко Атанасовъ, Никола Пановъ, д-ръ Петъръ Яламовъ,
Ради Найденовъ, Спасъ Мариновъ, Стефанъ Минковски, То-
доръ Найденовъ и Христо Мирски).

Бюрото има да направи следнитъ съобщения.

Разрешени сѣ отпуски на следнитъ народни представи-
тели:

на г-нъ Илия Славковъ — 1 день, за 14 априлъ т. г.;
на г-нъ Косю Аневъ — 1 день, за 19 априлъ т. г.;
на г-нъ Илия Радевъ — 1 день, за 18 априлъ т. г.;
на г-нъ Минчо Пановъ — 1 день, за 18 априлъ т. г.;
на г-нъ Никола Вацковъ — 1 день, за 18 априлъ т. г.;
на г-нъ д-ръ Петъръ Яламовъ — 1 день, за 18 априлъ т. г.;
на г-нъ Стефанъ Минковски — 1 день, за 18 априлъ т. г.;
на г-нъ Тодоръ Найденовъ — 1 день, за 18 априлъ т. г.;
на г-нъ Спасъ Мариновъ — 2 дена, за 18 и 19 априлъ т. г.;
на г-нъ Ради Найденовъ — 4 дни, за 18, 19, 20 и 21
априлъ т. г.;
на г-нъ Димо Янковъ — 4 дни, отъ 18 до 21 априлъ т. г.;
на г-нъ Йорданъ Тодоровъ — 4 дни, отъ 18 до 21
априлъ т. г.

Постѣпили сѣ следнитъ питання.

Отъ софийския народенъ представителъ г-нъ Димитъръ
Търкалановъ до г-нъ министра на вътрешнитъ работи и
народното здраве относно това, кога ще му се отговори на
депозирани две стари питання.

Отъ сѣщия народенъ представителъ до г-нъ министра
на вътрешнитъ работи и народното здраве, относно зами-
наването на столичния кметъ г-нъ инж. Ивановъ за Берлинъ.

Постѣпило е запитване подписано отъ народнитъ пред-
ставители Вѣлю Боневъ, Димитъръ Търкалановъ, Деню
Георгиевъ, д-ръ Никола Сакаровъ и други до г-нъ мини-
стра на външнитъ работи и изповѣданията относно насо-
китъ на българската външна политика.

Постѣпили сѣ следнитъ законопроекти.

Отъ Министерството на финанситъ — законопроектъ за
допълнение на чл. 36 отъ наредбата-законъ за данъка
върху приходитъ.

Отъ сѣщото министерство — законопроектъ за измѣ-
нение на чл. 96 отъ наредбата-законъ за данъка върху
приходитъ.

Отъ сѣщото министерство — законопроектъ за разре-
шаване на Пловдивската градска община да сключи въ-
трешенъ заемъ въ размѣръ на 45.000.000 л.

Отъ Министерството на земедѣлието и държавнитъ
имоти — законопроектъ за увеличение производството на
фуража, лена и картофитъ.

Отъ сѣщото министерство — законопроектъ за снабд-
ване на земедѣлскитъ стопани съ добросъществень посѣ-
вень материалъ.

Отъ сѣщото министерството — законопроектъ за снабд-
ване на земедѣлското ни стопанство съ дребенъ земедѣл-
ски инвентаръ.

Отъ сѣщото министерство — законопроектъ за продѣл-
жаване действието на наредбата-законъ за уреждане про-
изводството и продажбата на розово масло.

Питанията, запитването и постѣпилитъ законопроекти
ще бѣдатъ поставени на дневенъ редъ.

Преди да пристѣпимъ къмъ дневния редъ има думата
г-нъ министърътъ на народното просвѣщение.

Министъръ Богданъ Филловъ: Г-да народни представи-
тели! Моля да се съгласите точка първа отъ дневния редъ
да отиде на последно мѣсто, за да можемъ да минемъ по-
скоро къмъ разглеждане на законопроекта за изменение
и допълнение на наредбата-законъ за облекчение на длъж-
ниците и за здравяване на кредита.

Председателствувашъ Димитъръ Пешевъ: Които отъ
г-да народнитъ представители приематъ предложението на
г-нъ министра на народното просвѣщение за пререждане
на дневния редъ, като първата точка отъ дневния редъ
стане последна, моля, да вдигнатъ рѣчка. Мнозинство, Съ-
бранието приема.

Пристѣпваме къмъ точка втора отъ дневния редъ:

**ПЪРВО ЧЕТЕНЕ НА ЗАКОНОПРОЕКТА ЗА ОТЧУЖДА-
ВАНЕ НА НЕДВИЖИМИ ИМОТИ ЗА ОБЩИНСКИ ДОМЪ
НА ПЛОВДИВСКАТА ОБЩИНА, ПЛОВДИВСКАТА ОБ-
ЛАСТНА ПАЛАТА И ПЛОВДИВСКАТА СЪДЕБНА ПА-
ЛАТА И ЗА ТѢХНОТО ЗАСТРОЯВАНЕ.**

Моля г-н секретаря да го прочете.

Секретарь Димитър Марчевъ: (Чете)

„МОТИВИ

към законопроекта за отчуждаване на недвижими имоти за общински домъ на Пловдивската община, Пловдивската областна палата и Пловдивската съдебна палата и за тяхното застрояване

Г-да народни представители!

Нуждата от горните три обществени сгради в гр. Пловдив е крайно наложителна. След надлежно техническо проучване съ съдействието на Министерството на обществените сгради, пътищата и благоустройството се установи, че най-подходящи мѣста за целта сѫ кварталите 179 и 180 относно построяването на общински домъ и областна палата и частъ отъ кварталъ 178 относно построяването на съдебна палата. Законодателното уреждане на предметната материя се налага заради следното. Въ първите два квартала има и частни имоти, чието отчуждение е свързано и съ едно ново разпределение на сегашната общинска и държавна собственост въ тѣзи квартали съ огледъ на бъдещите постройки. Също така трѣбва да се уредят и отношенията между общината и държавата въ връзка съ мѣстото за съдебната палата въ кв. 178. Всичко това не би могло да стане по административенъ редъ.

За да се получатъ и добри градоустройствени постижения въ връзка съ горните постройки, налага се тѣ да бъдатъ застроени по общъ планъ, който да ги свързва архитектурно. Предвижда се изработването на този планъ да стане чрезъ конкурсъ.

Като ви излагамъ това, моля ви, г-да народни представители, да приемете и гласувате настоящия законопроектъ.

Гр. София, априлъ 1939 г.

Министъръ на вътрешните работи и народното здраве:

Н. Недевъ.

ЗАКОНОПРОЕКТЪ

за отчуждаване на недвижими имоти за общински домъ на Пловдивската община, Пловдивската областна палата и Пловдивската съдебна палата и за тяхното застрояване.

Чл. 1. За построяване общински домъ на Пловдивската община и за Пловдивската областна палата се отчуждаватъ частните имоти, съставляващи парцели VI, VII, VIII и IX, както и частните имоти, съставляващи парцели III, II-a, II, II-b, X-a и X отъ квартали 179 и 180 по плана на градъ Пловдивъ, заедно съ постройки въ тѣхъ. Обезщетението за това отчуждаване се определя по закона за отчуждаване недвижими имоти за държавна и обществена полза и се заплаща както следва:

а) за парцелите VI, VII, VIII и IX — само отъ Пловдивската община и

б) за парцелите III, II-a, II, II-b, X-a и X — отъ Пловдивската община и държавата наполовина.

Чл. 2. Отъ отчуждените по буква „а“ на чл. 1 частни имоти се отдѣля единъ парцелъ отъ около хиляда квадратни метра съ лице по ул. „Князь Фердинандъ“ и по ул. „Гаврилъ Кръстевичъ“, като останалите граници се определятъ и очертаятъ съ застрояването, съгласно чл. 5 отъ този законъ. Така отдѣлениятъ парцелъ става държавна собственост за постройка на сграда за областна палата. Въ замяна на това досегашниятъ парцелъ I, собственост на държавата, въ който се намира сегашната сграда на Областната дирекция, става собственост на Пловдивската община за построяване на общински домъ върху него и върху останалата частъ отъ отчуждените по буква „а“ на чл. 1 имоти и другите съседни общински парцели.

Чл. 3. Отчуждените по буква „б“ на чл. 1 частни имоти се придаватъ като съответни дворнища на новите постройки за общински домъ и областна палата.

Чл. 4. За постройка на Пловдивска съдебна палата на държавата се отстъпва безъ заплащане една площъ отъ около три хиляди и петстотинъ квадратни метра въ кварталъ 178 по плана на гр. Пловдивъ, която включва и мѣстото съ сегашните общински постройки въ сѣщия кварталъ. Останалата частъ отъ този кварталъ се предназначава за общественъ парк и не може да се застроява.

Точното мѣстоположение на сградата за съдебната палата се определя по реда на чл. 3.

Чл. 5. За правилното градоустройствено разрешение при застрояването на трите сгради — за общински домъ, областна палата и съдебна палата — въ връзка съ съотношението помежду имъ и околната обстановка ще се

обяви общъ и за трите постройки конкурсъ по одобрена отъ министра на обществените сгради, пътищата и благоустройството програма, изработена съвмѣстно отъ службите на заинтересуваните учреждения.

Възприетиятъ и одобренъ планъ за застрояване на трите сгради определя и точните граници на тѣхните парцели. Съответно прехвърлената за държавата и общината собственост по този законъ се определя съ тия граници.

Председателстващъ Димитър Пешевъ: По този законопроектъ никой не е поискалъ думата. Ще го поставя на гласуване. Тѣзи г-да народни представители, които приематъ по принципъ законопроекта за отчуждаване на недвижими имоти за общински домъ на Пловдивската община, Пловдивската областна палата и Пловдивската съдебна палата и за тяхното застрояване, моля, да вдигнатъ ръка. Мнозинство, Събранието приема.

Пристъпваме къмъ точка трета отъ дневния редъ:

ПЪРВО ЧЕТЕНЕ НА ЗАКОНОПРОЕКТА ЗА ИЗМѢНЕНИЕ И ДОПЪЛНЕНИЕ НА НАРЕДБАТА-ЗАКОНЪ ЗА ОБЛЕКЧЕНИЕ НА ДЛЪЖНИЦИТЕ И ЗАЗДРАВЯВАНЕ НА КРЕДИТА — ПРОДЪЛЖЕНИЕ РАЗИСКВАНИЯТА.

Има думата народниятъ представител г-нъ. Василъ Чобановъ.

Василъ Чобановъ: (Отъ трибуната) Г-да народни представители! Излизамъ на трибуната съ чиста и спокойна съвѣсть да изкажа моето мнение по единъ въпросъ, който въ последните дни на тази сесия прие една особена форма. Казвамъ съ спокойна съвѣсть, защото не съмъ засегналъ отъ законопроекта за облекчение на длъжниците и за здравяване на кредита, който се предлага за гласуване.

Г-да народни представители! Има една максима, която азъ напълно поддържамъ, че битието определя съзнанието. Онзи, който е заинтересуванъ, не може да бъде и обективенъ. Гледайки презъ призмата на своя собственъ интересъ, той не може обективно да предлага разрешение на голѣми обществени въпроси.

Чухъ тукъ сѣждения относно това, че българската мисълъ била безплодна, не могла да даде разрешение на голѣмата проблема за задлъжнѣлостта. Г-да народни представители! Този въпросъ се третира у насъ вече отъ няколко години и то по единъ начинъ такъв, какъто едва ли другадѣ се изнася на общественъ показъ. Ние вече имаме създадена цѣла литература по този въпросъ — това мога смѣло да кажа. У насъ имаме издадени студии, брошури. Много се писа и по вестниците. А какво да кажа за всички ония петиции, молби, които сѫ отправени до Народното събрание? Въпросъ всичко, ще кажа, г-да народни представители, че всички тия разрешения, които се даватъ, въ своята по-голѣма частъ предлагатъ рецепти отъ гледището или на частни, лични интереси, или интереси на малки групи, много малки групи отъ българския народъ. Разбира се, при предлагането на всички тѣзи разрешения, винаги се изхожда отъ цѣлокупните интереси на нацията, отъ цѣлокупните интереси на народните маси, говори се за обществени интереси, за обществено развитие и пр. Но задъ всички тѣзи фрази ние ще трѣбва да видимъ кои интереси всъщностъ тукъ се защищаватъ, кои длъжници сѫ предметъ на грижи и кои кредитори сѫ предметъ на отрѣзване. Това е най-същественниятъ въпросъ, който се поставя на Народното събрание при разрешаването на проблемата за задлъжнѣлостта.

Моята задача, г-да народни представители, е да направя една обективна критика — докожко това мога да сторя — на изнесените гледища не само тукъ въ Камарата, но въ обществото, да направя една критика на съществувашото законодателство у насъ досѣга, на наредбата-законъ за облекчение на длъжниците и за здравяване на кредита, да направя и една критика на предлаганите измѣнения и допълнения на тази наредба-законъ, като изложя моето скромно мнение и мнението на ония, които мислятъ като мене за разрешението на този въпросъ.

Дълга обаче да заявя, че, излагайки смѣло и по съвѣсть моята мисълъ, азъ предварително знаа, че няма да се радвамъ на оная популярностъ, на която се радватъ ония, които предлагатъ рецепти за едно кореново разрешение на този социаленъ въпросъ. Тукъ се изнесоха рецепти, г-да народни представители, съ които се разрешава не въпросътъ за задлъжнѣлостта, а единъ въпросъ бихъ казалъ тукъ много по-голѣмъ масшабъ. Съ тия рецепти тукъ едва ли не се разрешава голѣмиятъ, социалниятъ въпросъ, тъй както азъ го разбирамъ, да се дари щастие на цѣлото човѣчество — ако мога тъй да се изразя.

Г-да народни представители! Аз не крия моето схващане, моята концепция, моята мироглед. Аз съм — да го кажа направо — социалист, аз съм единствено красив личност. И ако е въпрос да се предлагат крайни рецепти, на мене това най-много прилича и струва ми се, че може би аз най-сполучливо ще мога да ги предложа. Но, г-да народни представители, не се касае до разрешаване на социалния въпрос, а се касае за облекчаване страданията от една стопанска криза. Не се касае за премахването на днешната криза, не се касае за премахването въобще на тия кризи, които са едни конвулсии във съвременния икономически и политически строй, конвулсии, които преживява вече старият грешен свят. Не се касае да преобразим свята издъно с един закон за облекчаване на дължниците и заздравяване на кредита. Ако се касае за премахване на кризата, която бушува и която като че ли ще бъде вече перманентна, тогава ние няма да вземем въ възражение на този въпрос тъй инцидентно по повод разглеждането на един закон за облекчение на дължниците, а ще заговорим с оня език, който подобава. Аз не крия своите убеждения и не се боя да ги кажа. Както казах, аз съм социалист идеен, не съм активен социалист. Аз бих предложил да измислим строй, ако щете, из основни по мирен, еволюционен начин, с мирните средства на прогреса. Но това ще го сторим, разбира се, не с този закон, който ни се предлага, защото въобще няма въ света радикални закони, които да разрешават големите проблеми на нашата съвременност.

Когато, г-да народни представители, дойде този ден, по един еволюционен начин да се разрешава именно социалният проблем, проблемът за едно ново устройство на света на икономическа и политическа база, то се знае, че задълженията ще паднат сами по себе си, няма да има задължения, защото икономическата база на тези задължения — частната собственост — ще бъде ако не напълно унищожена, то ще бъде страшно модифицирана, преобразена.

Тук обаче от тази трибуна се предложиха от някои оратори разрешения, които се възхваляха по начин такъв, като че ли ще ликвидират големия социален въпрос. Например, предложи се да се опростят едва ли не всичките задължения от 2.000 л. нагоре, или да се намалят с 70—80%, или же да се дадат срокове за изплащане безконечни — 60, 80 даже и 100 години, ако може — с ниски лихви 2% и пр. По моето мнение, тия разрешения не са нищо друго освен едни добри благопожелания или утопии. Това са едни утопични разрешения на въпроса.

Аз чух да се казва от тази трибуна, че въпросът за задължителността сега бил най-важната проблема на нашата действителност, че ако той не се разрешава в скоро време, то народът сам ще трябва да си даде стопанска свобода, сам ще трябва да го разреши; че ако този въпрос не се разрешава в няколко дни, то едва ли не ще настъпни второ пришествие, щели правителства да падат, щели министри да се смняват и пр.

Г-да народни представители! Нека си признаем, въ тези тежки и трагични дни, които преживява заедно с цял свят и нашата страна под кошмара на една страшна война, за мене въпрос за задължителността почти не съществува, защото проблемът се редял по своята важност, съобразно нуждите на момента, защото аз съм диалектик и гледам на нещата диалектически. Но при все това, въпреки всичко, понеже въпросът е сложен на разискване, ние ще трябва да кажем своята дума.

Аз казах, че изказаните тук схващания по въпроса за задължителността въ своята основа са утопични. Особено утопично е схващането, че проблемата за задължителността, ако не бъде разрешена, щели да се катурват правителства, да се правят смутове, щели народът сам да си я разреши, като си даде сам стопанска свобода. Този възглед, въпреки че изхожда от човък, когото уважавам и който минава за икономист и финансист, аз го отхвърлям като неправилен, погрешен и утопичен. Защо е той утопичен? Това изражение „стопанска свобода“, „възвръщане на стопанската свобода“, много ми напомня теорията и специфичните изрази на теоритичните анархисти, Макс Ширнер, Бакунин, Кропоткин и др., които при разглеждането на въпроса за икономическото переустройство на света винаги си служеха с термините „стопанска свобода“, „свобода на отделната личност“ и пр. Не се касае за един стопански либерализъм дори, а се касае за възгледът на така наречения теоритичен анархизъм.

Г-да народни представители! При съвременното стопанско устройство на света, на държавите и народите, какъ

може да се говори за стопанска свобода, която щял да си възвърне българският народ, като разреши сам проблема за задължителността? Когато самата държава днес дирижира стопанския живот с всевъзможни системи на автаркия, на клиринги, на валутни ограничения и пр., какъ може да се говори за стопанска свобода? При едно стопанство, което е хаотично, при едно стопанство не планоно не можем да говорим за стопанска свобода. Но и при едно планоно стопанство, при бъдещето идеално стопанство, което аз мисля, че все някога ще се създаде — при планоно социалистическо стопанство, да го кажа направо — и там дори няма да има тая стопанска свобода. За стопанска свобода и дума не може да става. Е добре, като опростим съвсем 100-те хиляди лева дълг на един земеделец, който има 50 декара земя, ще си върне ли той стопанската свобода, ако продължава да продава произведенията на своя труд по ниска цена, вследствие на което пак ще задлъжняе? Къде е тогава стопанската свобода? Когато опростите 20-те хиляди лева дълг на един стопанин, който притежава 10-15 декара, ще му върнете ли стопанската свобода и ще бъде ли той щастлив, ще му създадете ли рай тук на земята? Очевидно не. Когато на работника опростите 10-те хиляди лева дълг, каква свобода му давате вие въ тази криза страшна? Вие му давате свободата свободно да умре от глад поради безработица, например. Ето тази е „стопанската свобода“, за която се говори тук въ тази зала.

Но, г-да народни представители, ако се употребяват тия изрази, то е за да се даде на фразата по-хубав вид, да се накичи с паунови пера, за да може да привлече вниманието ви върху онова съкровено желание, което волею-неволею някои провеждат тук — да се опростават без разлика на разбир всички задължения, всички дългове. Очевидна е тази тенденция и подир малко аз ще се спра на нея, защото всички тия теории, колкото и да са красиви на вид, поради туй, че им се туря маската, че вземат образа на народополезни теории, които ще разрешат най-сетне проблемата за щастие на българския народ, застъпват един друг интерес — интереса на една ограничена група длъжници въ България, които няма нищо общо съ-общественото и икономическо развитие на страната.

Г-да народни представители! Искам да обясня причините на задължителността въ нашата страна, на които и други някои тук се спрха. Аз искам да обърна вашето внимание върху някои факти от миналите години, преди 20-30-40 г., ако щете. Ония от вас, които са по-стари — простете за този израз, тук стари няма — помнят, че и друг път въ нашата страна са настъпвали стопански кризи, ако не въ този разбир и въ такава форма, както сега, то поне такива, че всички сме ги чувствували. Напр., имали сме стопански кризи въ годините 1889/1890, 1900, 1910, 1920, 1930. Това са кризи въ сушиви години, въ години на наводнение и пр., които народът помни. Това са кризи, които се повтарят приблизително през 10—11 години. През време на тия кризи, поради това, че ниските цени на храните не позволяват на селянина да купува произведенията на промишлеността, всички браншове на нашата промишленост — занаятчийска и индустриална, доколкото я имаме — изпадат също така въ тежко положение. Стопанският живот се характеризира съ една депресия: всеки предлага стоки, но няма кой да ги купува. Туй са кризите у нас въ България. Цената на жито и на другите зърнени произведения достига неимоверно ниско ниво. На варненската борса през годините 1898, 1899, 1900 цената на един хектолитър жито беше 5.20 л. — една цена неимоверно малка, микроскопическа дори.

Но кризите у нас, г-да народни представители, са и отражение на икономическия живот вън от нас, въ Европа и въ Америка, поради самата капиталистическа система, поради това, че стопанството не е планоно и че се произвежда за пазара, за печалба. Цената на стоките се определя от предлагането и търсенето. Шом известна стока почне да се търси, засилва се и производството ѝ, тя се произвежда въ големи количества, но, поради жестоката конкуренция, нейната цена пада. Въ тази борба между разните предприятия остават по-силните. По-слабите зативат, изхвърлят се хора на улицата, настав безработица и пр. Кризата въ производството на един артикул повлича криза и въ други браншове. Така икономистите обясняват тий наречения циклични, периодически кризи въ стопанския живот.

Кризите у нас някога имаха тази основа. И последната криза у нас има тази основа. Тя обаче се усложнява поради последните от войната, поради един сложен комплекс от всевъзможни влияния и въздействия странични, не първо стопански.

Ето това сж стопанските кризи, за които нѣкон-икономисти казватъ, че сж въ връзка дори съ слънчевитѣ петна, които периодически, презъ 10—15 години се появяватъ. Тия кризи, г-да народни представители, вие не можете да ги премахнете никога, тѣ ще съществуватъ, защото стопанската система е такава. Тѣ сж единъ видъ цирейтъ, ако мога да се изразя така, на оная страшна възрастна болестъ, която разяжда остарѣлия вече стопански организъмъ, и тѣ ще продължаватъ да се явяватъ и за-напредъ. При тия кризи неминуемо ще има хора, които ще паднатъ. Вие не можете да ги спасите съ такива палиативи, съ такъвъ законъ като настоящия. Вие можете само да облекчите засегнатитѣ отъ кризата, да ги подпомогнете да изживятъ кризата по-безболезнено. Въ това сме напълно съгласни.

Е добре, да намѣримъ тогава лѣкарствата за едно безболезнено преминаване на тия кризи, но да не подхвърляме тукъ въ Камарата всевъзможни геории — които често пѣти сж само една демагогия — съ които се иска да разрешимъ рационално, радикално голѣмитѣ въпроси на нашата съвременностъ, да премахнемъ несвършенствата на единъ общественъ строй, който си отива вече. Азъ искамъ съ честна мисълъ да пристѣпимъ къмъ разрешаването на този въпросъ, защото подиръ мелко, г-да народни представители, ще поставя другия въпросъ: кого искаме ние да облекчимъ и за чия смѣтка? Да не би като искаме ужъ да облекчимъ тѣ наречения народъ, да се възползуватъ отъ закона ония, които съвсемъ не заслужаватъ покровителство! Да не би за смѣтка на българския народъ, който ще трѣбва да понесе загубитѣ отъ това облекчение, да се облекчатъ и ония, за които не бива тукъ да имаме грижа! Ето голѣмиятъ въпросъ.

Г-да народни представители! Азъ поменахъ преди малко 5-тѣ години, въ които е имало кризи у насъ. Ще се спра на една отъ тѣзи кризи — тази, която настѣпи въ началото на 1900 г. Тогава селското население у насъ бѣше страшно задлъжнѣло къмъ селскитѣ лихвари. До такава степенъ то бѣше задлъжнѣло поради тежкитѣ, кожодерскитѣ лихви по 100% и 200%, че Народното събрание се принуди въ ония години да вотира специаленъ законъ противъ лихварството въ Варненския и Силистренския окръзи. Тогава нашата Добруджа — сега особено скѣпа за насъ — се намираще въ много тежко положение. Селскитѣ народъ тамъ бѣше страшно задлъжнѣлъ отъ кожодерския лихварски капиталъ. За да се освободятъ селянитѣ отъ лихварския капиталъ, гласува се, както казахъ, специаленъ законъ, въ който имаше наказателни клузи, и който много прилича на закона противъ лихварството, гласуванъ следъ войната и отнасящъ се за цѣла България. Онзи бѣше само за два окръга. По онова време селянитѣ въ Добруджанския край бѣха заборчѣли до такава степенъ, че тѣхнитѣ имоти се продаваха на безценция — по 50 ст. декартъ. Можете да си представите, г-да, какво значи да се продава по 50 ст. единъ декартъ! И нѣмаше кой да купува. Българската земеделска банка, която тогава се наричаше Земеделска каса, не бѣше пригодена и нѣмаше туй предназначение да кредитира селския народъ, па и кредитнитѣ кооперации бѣха още въ своитѣ пелени, току-що се зараждаха.

Тогава именно — нека го кажемъ, нека го признаемъ — българското правителство по една интуиция реформира Земеделската каса въ Българска земеделска банка и ѝ постави като задача да кредитира селянитѣ. Прочее, Българската земеделска банка въ онова време се яви като закрилникъ, като спасителъ на селянитѣ отъ лихварския капиталъ. И Българската земеделска банка — както става дума и сега нѣкой пѣтъ, че нѣкоя кооперация продава нѣкому имота — продаваше имоти на задлъжнѣли длъжници, но имъ ги връщаше по сѣщитѣ цени, безъ да има специаленъ законъ за това. Българската земеделска банка имаше свои имоти въ Добруджа, които предлагаше пакъ на селянитѣ за откупуване при известни условия.

Г-да народни представители! Искамъ да изтъкна, че Българската земеделска банка тогава изигра една спасителна роля за българския селянинъ. Българската земеделска банка, заедно съ кредитнитѣ кооперации и популярнитѣ банки и днесъ, както и преди 7—8 години, изигра сѣщата спасителна роля. Подиръ малко азъ ще дойда на тая тема. За втори пѣтъ отъ съществуването на нашето трето царство въ продължение на 60 години Българската земеделска банка, заедно съ българскитѣ кредитни кооперации въ разнитѣ имъ форми, се яви като единъ стражъ противъ лихварския капиталъ. Каквото щете да кажете, историята ще установи това. Цифритѣ, съ които ще си послужи подиръ малко, го установяватъ.

Г-да народни представители! Настѣпилата въ 1920 г. свѣтвна криза не се отрази у насъ така зле, защото ценитѣ на земеделскитѣ произведения тогава бѣха високи; тя премина малко по-безболезнено, по-леко. Въ 1929 г. обаче кризата се разрази именно поради спадане ценитѣ на земеделскитѣ произведения, вследствие на туй, че американското земедѣлие въ продължение на 40 години се бѣше модернизирало до такава степенъ, че даваше на декаръ 3-4 пѣти повече плодъ отъ нашето, българското първобитно земедѣлие. И естествено ценитѣ на земеделскитѣ произведения, спадайки много низко, предизвикаха криза и у насъ.

По това време, г-да народни представители, въ 1928 г., преди да настѣпи кризата, имаме нѣколко интересни факти, които сж установени и на които искамъ да се спра. Въ 1928 г. българскиятъ народъ, главно българскитѣ селяни дължатъ къмъ частнитѣ банки кръгло 6 милиарда 448 милиона лева; къмъ Българската земеделска банка — 2 милиарда 900 милиона лева, къмъ Българската народна банка — 1 милиардъ 179 милиона лева, къмъ популярнитѣ банки — 1 милиардъ 837 милиона лева, къмъ Съюза на популярнитѣ банки — 34 милиона лева, къмъ земеделскитѣ кооперации — 690 милиона лева. Въ 1929 г. задълженията къмъ Народната банка и частнитѣ банки постепенно намаляватъ, за да преминатъ — къде мислите? — къмъ Земеделската банка и къмъ земеделскитѣ кредитни кооперации и популярнитѣ банки.

Какво показва туй? Ще ви прочета сега други цифри, които сж много типични, особено за 1932 г. — нѣма да чета цифритѣ за годинитѣ 1929 и 1930 г. Въ 1932 г. къмъ Българската земеделска банка има вече задължения 5 милиарда 124 милиона лева срещу 2 милиарда 900 милиона лева въ 1928 г. Задълженията къмъ Българската народна банка отъ 1 милиардъ 179 милиона лева презъ 1928 г. сж намалѣли на 453 милиона лева; задълженията къмъ популярнитѣ банки отъ 1 милиардъ 837 милиона лева се увеличаватъ на 2 милиарда 734 милиона лева — кръгло съ 1 милиардъ лева повече; задълженията къмъ земеделскитѣ кредитни кооперации сѣщо сж се увеличили; задълженията къмъ частнитѣ банки отъ 6 милиарда 448 милиона лева сж се намалили на 4 милиарда лева — съ повече отъ 2 милиарда лева. Какво показва това? Това показва, че частнитѣ банки, частнитѣ капитали, па и Народната банка, сж стегнали длъжницитѣ си, раздрусали сж ги въ тази криза и тѣ, за да се спасятъ, за да спасятъ и своитѣ имоти, сж прибѣгнали до услугитѣ на Българската земеделска банка и на кредитнитѣ кооперации и популярнитѣ банки.

Както казахъ, за втори пѣтъ Земеделската банка, заедно съ кредитнитѣ кооперации и популярнитѣ банки, се явява въ помощъ на българския селянинъ. И за благодарностъ къмъ Земеделската банка и къмъ земеделскитѣ кредитни кооперации и популярнитѣ банки намъ се предлага днесъ единъ законопроектъ и се развиватъ тукъ теории, съ които се иска тѣхното унищожение, г-да народни представители! Ние, безумни Херостратовци, искаме въ тая Камара да увѣковчимъ своята дейностъ, своята популярностъ съ туй, да разрушимъ кредитнитѣ кооперации, които нѣкога спасиха българския селянинъ и днесъ пакъ го спасяватъ!

Азъ не допускамъ, че ще стане това. Азъ вѣрвамъ въ голѣмитѣ български добродетели умѣреностъ, тактичностъ, разумностъ, оломяне въ последния моментъ и съмъ увѣренъ, че ние нѣма да извършимъ такъва пакостно дѣло — да разрушимъ, да разоримъ цѣлия нашъ икономически животъ подъ благовидния предлогъ, че искаме да го съживяваме.

Азъ искамъ, г-да народни представители, да засегна многоходовъ единъ въпросъ, преди да продължа моитѣ сѣждения относно разрешението на въпроса за задълженията. Азъ чухъ тукъ мнения и теории, че въ 1929 г., преди появяването на кризата, българскиятъ левъ билъ евтинъ, а презъ 1931 г. и следъ това до днесъ той е поскъпналъ и поради това имотитѣ на ония, които навремето сж ги купили съ евтинъ левъ, днесъ сж обезценени. хората сж станали нещастни и ще трѣбва да имъ помогнатъ онѣзи, които иматъ готови пари, тѣй като днесъ паритѣ били поскъпни и ако притежателитѣ имъ навремето сж ги вложили въ имоти, днесъ тѣзи имоти щѣли да бѣдатъ обезценени.

Съ тази теория се прави единъ намекъ, ако може тѣй нѣкакъси разрешението на въпроса за задълженията да засегне и влоговетѣ, да се оправдае то и въ неговата неморална страна, ако щете. Вие, г-да, които имате влогове по 20-30 хиляди лева — така нареченитѣ слугински влогове — трѣбва да се благодарите, че не участвахте въ стопанския животъ, че не купихте недвижими имоти и паритѣ ви останаха скѣпи, но въ замѣна на туй вие ще трѣбва да направите жертва за насъ, защото ние бѣхме на

поле бранъ, ние бяхме въ стопанската борба, въ стопанската война и затуй вашите пари останаха скъпни! Това е то далечниятъ намекъ, който се иска да се направи, та ако такова разрешение се предложи отъ някоя страна — а такова разрешение се предлага по косвенъ път — да не би да остане впечатление, че работата е не само съвсемъ нежелана отъ икономическо гледище, но е и неморална.

Г-да народни представители! Каква беше покупателната сила на българския левъ въ 1929 г.? Ще мърите ли вие стойността на нашия левъ само съ огледъ стойността на недвижимите имоти, селски и градски, или ще я мърите съ огледъ стойността на всички стоки — азъ не съмъ икономистъ, дори се стѣснявамъ да говоря на тая тема въ присъствието тукъ на голѣми икономисти — а най-вече съ огледъ стойността на продуктите отъ първа необходимостъ? Ако съ 1 левъ презъ 1929 г. купувахте единъ артикулъ, днесъ съ тоя 1 левъ не купувате ли пакъ същия артикулъ — нѣкъде малко по-скъпо, другаде малко по-евтино? Това е значи въпросъ на съотношение на цените на разните продукти, ще кажа — на всички продукти, на всички стоки. Защо вземате за основа стойността на поземелната собственост и съ нея мърите? Казватъ: „Поземелната собственостъ стана 2—3 пъти по-евтина, следователно, българскиятъ левъ е 2—3 пъти по-скъпъ. Погрѣшна теория!

Азъ разбирамъ тая тенденция, разбирамъ защо се набѣга на разликата между стойността на недвижимата собственостъ презъ 1929 г. и стойността на недвижимата собственостъ презъ 1939 г. То е затуй защото по-голямата частъ отъ тия дългове, за които се иска да бъдатъ облекчени, се направиха за покупка на недвижими имоти, селски и градски. Затуй именно днесъ постоянно ни се тика въ очи: ама имотите ни сѣ обезценени, и, понеже сѣ обезценени нашите имоти, следователно и нашите пари сѣ обезценени, а парите на тия, които сѣ пестили, сѣ поскъпни. Та нима работникътъ, който има надница 100 л. въ 1939 г., не е скѣпий работникъ, който получаваше надница 100 л. и презъ 1929 г., съ същата покупателна стойностъ, съ същите икономически възможности! Азъ искамъ ми-моходомъ да мина тоя въпросъ, който се изнася тукъ, за да пристѣпя къмъ другъ единъ въпросъ. Азъ ще дойда да защитя кооперативното строителство въ България, кооперативните банки, защото тѣхните влогове ще бъдатъ засегнати. А тѣхните влогове трѣбва да бъдатъ защитени. Затуй азъ ще трѣбва да опровергая една теория, която се поддържа тукъ, като фалшива. Това е една теория поддържана съ тенденция да бъдатъ защитени онязи, които неблагоприятно се жвърдиха въ спекулативни сделки и се натоварили съ дългове, които не съответствуватъ на тѣхните икономически възможности.

Йорданъ Русевъ: Не можете да говорите така!

Председателстващъ Димитъръ Пешевъ: (Звъни) Моля, г-нъ Русевъ!

Василъ Чобановъ: Защо да не мога да говоря така? Азъ съмъ честенъ въ своята мисль. Не съмъ дошелъ тукъ да демагогувамъ. Затуй азъ мога да говоря така. За мене не важи, че ще изгубя популярността си. Азъ не съмъ дошелъ тукъ да демагогувамъ, да човъркамъ раните на българския народъ, а да изпълня дълга си. Затуй мога да говоря така. И азъ мисля, че тѣзи, които ме слушатъ, ще оценятъ добре моите думи.

Дойно Петковъ: (Къмъ И. Русевъ) Като не го разбирашъ, защо го прекъсвашъ? Ако бѣха поскѣпнали земите, щѣха ли да върнатъ парите?

Василъ Чобановъ: Взеа да се обаждаатъ единъ по единъ, и ми е много приятно. Азъ се радвамъ, че ме предизвикватъ. Подиръ малко ще отговоря.

Г-да народни представители! Въпросътъ, който се поставя, е следниятъ: кой ще се облекчи, т. е. кой ще спечели кой ще понесе загубите отъ това облекчение? За чия сметка ще стане туй облекчение? Ето кардиналниятъ въпросъ. Отговоримъ ли правилно на този въпросъ, ще можемъ да дадемъ и добра рецепта за неговото разрешение отъ гледище национално, отъ гледище на националното стопанство, на общественото развитие на страната. Обърнемъ ли очи къмъ нѣкои странични факти, позволимъ ли се отъ красиви думи, ние ще дойдемъ до погрѣшно заключение и ще дадемъ погрѣшна рецепта.

Искамъ да направя единъ кратъкъ прегледъ на нашето законодателство за даване облекчения на длъжниците. Първиятъ законъ, Гичевиятъ, даваше облекчение само на земеделскитѣ стопани, които не дължатъ повече отъ 200.000 л. и иматъ земя до 250 декара. Значи Гичевиятъ законъ има

предвидъ една определена социална категория. Той не отива да залита надалечъ, да надмѣрля тая рамка, тъй да се каже. За него въпросътъ е много ясенъ. Азъ съмтамъ, че този размеръ — 250 декара — е голѣмъ — ще кажа после нѣколко думи и по това — но въ всеки случай Гичевиятъ законъ има предвидъ определена категория длъжници, за която се грижи. Тая категория длъжници получаваха непосредствено отъ кредиторите облекчение 50% — държавата не понасяше нищо.

Вториятъ законъ, Мушановиятъ — за Върбенския законъ нѣма да кажа нищо, защото той бѣше една временна работа, той бѣше единъ изправителенъ законъ — даваше само разсрочки. Следъ него дойде наредбата законъ на правителството на г-нъ Кимонъ Георгиевъ, която, ще призная, отиде малко по-далечъ, бѣше малко по-радикална. И тя има своите недостатѣци, и тя има своите голѣми куцуси, но въ нея все пакъ прозира една тенденция — да се защити, да се вземе подъ покровителство известна категория длъжници, като една частъ отъ загубата се понесе отъ държавата, безъ да се засѣгатъ особено кооперативните сдружения. Кооперативните сдружения бѣха засегнати, и то доста чувствително, съ намаляването на лихвите. По чл. 3 отъ тази наредба законъ длъжниците сѣ раздѣлили на три категории: първа категория — земеделски стопани, занаятчи и търговци съ подлежащи на облекчаване задължения отъ 2.000 л. до 1.000.000 л.; втора категория — работници, пенсионери, държавни и общински служители, лица отъ свободните професии и пострадали отъ войните съ подлежащи на облекчение задължения отъ 2.000 до 500.000 л.; трета категория — земеделски стопани, търговци, занаятчи съ подлежащи на облекчение задължения отъ 1.000.000 л. нагоре. Трѣбва да прибавя, и още една категория — ипотекарните длъжници.

Веднага трѣбва да кажа, че това категоризиране не бѣше правилно отъ гледище научно, отъ гледище на икономическата наука и отъ гледище, ако щете, на онязи цели, които си поставя законътъ — да покровителствува слабѣти икономически категории. Дава се облекчение, първо, на земеделскитѣ стопани, т. е. на ония, които обработватъ земя, било взета подъ наемъ, било тѣхна собственостъ. Кой сѣ тѣзи земеделски стопани? Въ болшинството си това сѣ притежатели на земя отъ 10 до 30 декара, които се наричатъ земеделски стопани т. е. професионални имѣе земеделци, а всѣщностъ, г-да народни представители, това сѣ въ нѣдобъръ случай селски работници. Единъ земеделецъ стопанинъ съ 20—30 декара земя обикновено не може да изхраня семейството си и той се принуждава да отива да предлага своята работна ръка въ чуждо селско стопанство. Следователно, той е селски работникъ, само че не го нарекли така, а земеделецъ стопанинъ. По-право е да се каже селянинъ, защото живѣе въ село. Тая категория земеделски стопани, които носятъ само името земеделци, може би съставляватъ 70% отъ цѣлото земеделско население. Тѣ иматъ много малко земя и носятъ само за този който духа, името земеделци-стопани. Всѣщностъ това сѣ работници или ратаи.

Какво се цели съ тая терминология? Тенденцията е явна: ние сме земеделска страна, нашиятъ народъ е земеделски, прави бунтове, нека го признаемъ, много справедливо, бунтува се, защото го болѣше, страдаше, измѣчваше се; основата на нашия икономически животъ действително е селото — затова трѣбва да задоволимъ селото. Но контрабанда искатъ да минатъ като селски работници и ония, които притежаватъ чифлици. Тамъ е всѣщото. Земеделскиятъ стопанинъ, който има 500 или 2.000 декара, който притежава чифликъ или мелница, е приравненъ съ този, който има само 10—20 декара земя. Питамъ ви: каква е тая социална справедливостъ? Само защото живѣешъ въ село и имашъ земя, затуй споредъ чл. 14 на задължението до 300.000 л. ще ти се направи намаление съ 40%, ще ти се даде разсрочка и право да го изплащашъ съ обезценени облигации. 300.000 л. — това е цѣлъ капиталъ! А оня работникъ, който работи въ фабриката, който участва непосредствено въ икономическия животъ, не е ли на скѣпия фронтъ на труда? Какъ можахте да го отидѣлите и да не го приравните съ селянина? Защо съ тия привилегии само за единъ? Защо направихте това? Нима той не влага своите усилия, нима той не дава своите нерви, своите мишци и своите сили за народното стопанство? Ами, г-да народни представители, народното стопанство е единъ сложенъ комплексъ отъ най-различни взаимодействия и взаимоотношения. Ако селянинътъ, който работи земята, твори национални блага, и работникътъ, който работи въ фабриката, твори също национални блага. Това сѣ скачени слодове, г-да. Нѣматъ време да развивамъ тукъ предъ васъ тая мисль по-подробно, но сто, виждате какъ още въ наредбата законъ р. отъ единъ сѣ отдѣлили въ една втора

категория, на която не се дават облекчения в този размер, в който се дават на селяните. Не се дават в същия размер облекчения и на хората на интелектуалния труд. Г-да народни представители! Няма да кажа, че интелектуалният труд е по-ценен от физическия, поставям го наравно с физическия труд. Оная безбройна армия от дребни чиновници, които творят блага — администрацията, административната машина, която представлява държавата в нейните подделения, които трябва да съществуват, за да улесняват стопанския живот — няма тя не се нуждае от облекчение? Къде останали тия нещастници, които се изразждат от ред години, с низки заплати, които получават? Ами тѣ сѣ потънали до гуша въ борчове! Къде се помогна на тѣхъ? Няма облекчение и за тѣзи, които се числят към така наречените свободни професии. Защо сѣ всички тѣзи ограничения, които минават като една червена нишка тогава, когато би трѣбвало да бѣде съвършено другоаче?

Въ предлагания законопроектъ дължниците сѣ дѣлят на две категории. Въ първата категория влизат ония, които участвуват непосредствено въ стопанския живот: така наречените земеделски стопани, които имат задължения до 1.000.000 л., като не се гледа колко декара земя имат, и занаятчи и търговци също с задължения до 1.000.000 л. На първите сѣ прави намаление на задълженията до 300.000 л. сѣ 40%, на вторите сѣ 30%, на третите сѣ 20%. Въ втората категория влизат всички останали юридически и физически лица. Тамъ сѣ и работниците, и чиновниците, и пенсионерите, и свободните професии, и акционерните дружества. Всички въ единъ кошъ! Дължниците от първата категория ще се облекчават привилегировано, с процентни намаления за задължения до 300.000 л., а за задължения отъ 300.000 до 1.000.000 л. ще се ползват сѣ разсрочки и право да плащатъ дълга си с облигации, чиято цена ще бѣде подбита сѣ 30%. Но за онези нещастници няма намаление, за тѣхъ има само разсрочка — т. е. да бждатъ закрепостени за единъ продължителенъ периодъ време. Като че ли тѣ не участвуватъ въ производството! Само тѣзи, които работятъ земята, сѣ работници! Азъ държа такъвъ езикъ, макаръ да съмъ селянинъ, защото обичамъ истината повече, отколкото Платона. Не биваше селските оратори тукъ да провеждатъ това раздѣляне на българския народъ на категории. Тукъ трѣбва да дѣлимъ хората малко по-друго яче — споредъ значението на труда, който влагатъ въ производството, въ цѣлия нашъ стопански животъ. Този е недостатъкътъ на законопроекта.

Г-да народни представители! Въ наредбата-законъ за облекчение на дължниците има едно постановление много умѣстно, а именно: за да се ползвашъ отъ облителъ, отъ привилегии по чл. 14, буква „а“, т. е. да получишъ не само намаление на лихвата — т. е. намаление на прѣкомбрната печалба на кредитора — не само разсрочка на плащанията, но да получишъ и процентно намаление на дълга, ще трѣбва да имашъ активъ псне половината на пасива. Въ забележката къмъ чл. 3 отъ тая наредба-законъ е прокарана една хубава социална тенденция. Държавата казва: земеделци, които иматъ до 75.000 л. дългъ, и занаятчи, които иматъ до 40.000 л. дългъ, няма да искамъ да ми показватъ какво е имотното имъ състояние; азъ, държавата, поемамъ тѣхния дългъ въ Погасителната каса, нека да работятъ, азъ ще ги подкрепя. Въ законопроекта тази забележка я няма. А тя трѣбва да остане. Азъ зная съображенията за премахането ѝ какви сѣ, но тия съображения, г-да народни представители, не бива да важатъ за насъ, когато поставяме въпроса въ такава сѣтина — че трѣбва да се помогне на оня, който има нужда, и то най-голяма нужда.

Моето мнение е, че законопроектътъ въ този пунктъ, който е най-същественъ, трѣбва да се измени така: на всички дължници селяни, работници, свободни професии — каквито щатъ да сѣ — които дължатъ до 10.000 л. и сѣ притѣснени, задълженията сѣ опрощаватъ. Споредъ една анкета, тѣзи задължения съставляватъ едва 10% отъ всичките задължения минали презъ Погасителната каса — значи къмъ 500—600 милиона лева. Когато се предвижда въ държавния бюджетъ по 200 милиона лева кредитъ годишно за Погасителната каса, тѣзи 500—600 милиона лева ще могатъ да се погасятъ въ продължение на 10—20 години. Това ще бѣде наистина една пълна, ефикасна закрила на най-немощния. Но когато турите подъ покровителството на закона този, който има 300.000 л. дългъ, азъ намирамъ, г-да народни представители, и моите другари, които мислятъ като мене, намирамъ, че тази сума 300.000 л. е голяма. Какви сѣ тия 300.000 л. дългъ? Кого покровителствуваме? Ами този, който има 300.000 л. дългъ, на когото да-

ватъ заемъ 300.000 л., той е богатъ човѣкъ. Той е намиралъ банки, които сѣ имали довѣрие въ него и сѣ му дали пари. Тѣ сѣ го третирали като богатъ, тѣ сѣ поели риска.

Единъ иска да живѣе като рентиръ отъ земята. Искан човѣкътъ да има земя, но да има и рента. Строи къща пететажна безъ пари. Взема пари отъ популярната банка или отъ частни банки. Даватъ му хората 500—600.000 или 1.000.000 л. Защо? Защото наемите били големи, защото иска човѣкътъ да бѣде рангнѣ, отъ наеми да живѣе. А най-грубата, най-лошата форма на експлоатация, бихъ казалъ, това е рента отъ земята. Разбира се, тоя човѣкъ не се е съобразилъ, че тая рента може да падне единъ день подъ лихвата.

Е добре, какво иска той сега? Да го туримъ и него въ категорията на дължниците с задължения до 300.000 л., за да получи процентно намаление, или въ категорията на дължниците с задължения до 1.000.000 л., за да може сѣ обезпечени облигации да плати задълженията си? Защо? Защото земята, защото частната собственостъ станала евтина и наемите били малки. И като му направите една сѣтка, ще видите, че той ще даде 200—300.000 л. лихва, но е вземалъ 300—400.000 л. отъ наеми и пакъ му остава една печалба. Ама ти, господине, на времето пое тоя рискъ, защото искаше да спекулирашъ. Той не е направилъ една нормална стопанска сѣлка. Ако това е сѣлка на нормалния стопански животъ, азъ разбирамъ да дадемъ облекчение, но ако това е плячкаджийство — изразѣтъ ми не е сполучливъ — ако това е спекулация, ако търсишъ лесни печалби, разбира се, че ще си понесешъ сѣдбата, отговорността.

Моята мисль е следната, г-да народни представители. Да дадемъ процентно намаление на задълженията до 100.000 л. — разбирамъ. Нека да е до 200.000 л. — и това разбирамъ, макаръ че е голямо намаление. Трѣбва да облекчимъ най-слабите социални категории. Но като даваме облекчения, ще трѣбва да знаемъ, че има другъ, който ще плаща. Той ще бѣде българскиятъ народъ, оня народъ, който плаща косвени данѣци и върху чиято плещ тежи цѣлиятъ държавенъ бюджетъ. За туй държа сѣтка азъ. Ако е въпросъ тукъ да се наддава, да предлагаме повече облекчения, азъ ще предлагамъ най-големите.

Прочее, г-да народни представители, трѣбва по мое мнение — макаръ че е късно, защото се възприе вече нормата 300.000 л. — ако искаме да бѣде приложенъ законътъ както трѣбва, да предвидимъ дълговетъ до 100.000 или 200.000 л. да получатъ процентно намаление. И то като непременно бждатъ облекчени стопанските категории — земеделци и еснафи. За търговците има специална процедура.

Велизаръ Багаровъ: Търговците не сѣ български граждани!

Василь Чобановъ: Ако щете, турете и българското чиновничество. Турете и свободните професии. Но за тѣхъ не съмъ съгласенъ, защото принадлежатъ къмъ свободна професия — да не кажатъ, че защищавамъ собствена кауза.

Дойко Петковъ: Много си етиченъ.

Нѣкой отъ народните представители: Ти имашъ пари.

Василь Чобановъ: Нямамъ много, но колкото имамъ ще ви ги дамъ. Съ всеки отъ васъ съмъ съгласенъ да си раздѣлимъ богатството.

Велизаръ Багаровъ: Не се сърди.

Василь Чобановъ: Г-да народни представители! Асж тая рецепта не може да бѣде панацеа, не може да бѣде вселѣтелно лѣкарство. Тя не може да обхване всички случаи. Всеки иска лѣкъ за своята болка. А вие знаете ли, какви разнообразни случаи срѣщамъ азъ? Знаете ли вие отъ мене лично всеки какво иска? Но азъ няма да уйдисвамъ на акъла на всекиго. При туй положение на плячкаджийство всеки иска: дай на мене, дай на мене, но никой не пита, кой ще плаща.

Г-да народни представители! Въ края на краищата азъ сѣтамъ, че счупените грънци ще ги плащатъ тия, за които ние тукъ плачемъ и искамъ да ги облекчимъ. Искамъ да облекчимъ слабитъ стопански категории, но тѣ ще плащатъ данѣците. Това е, бихъ казалъ, парадоксътъ, който тукъ ни се предлага: ужъ плачемъ за тия, които ще облекчаваме, а всѣщностъ ги отегчаваме. Това е всичката работа.

Г-да народни представители! Ще кажа нѣколко думи за ипотечните задължения. Трѣбва да признаемъ, че и въ

досегашния закон, па и въ този законопроект, не се дава едно радикално разрешение на тоя въпрос.

Председателстващ Димитър Пешев: Времето Ви изтече. Свършвайте.

Васил Чобанов: Г-н председателю! Азъ Ви моля да ми подарите 15 минути.

Председателстващ Димитър Пешев: 5 минути ще Ви дамъ.

Васил Чобанов: Не мога да завърша въ 5 минути.

Председателстващ Димитър Пешев: Не мога да Ви дамъ повече, г-н Чобанов, защото времето е много напреднало.

Васил Чобанов: Е добре, тогава азъ изоставям въпроса за ипотечните длъжности, макаръ да смѣтамъ, г-да народни представители, че и на тѣхъ трѣбва да се даде по-голямо облекчение въ смисълъ, отъ деня на възникване задължението да се намали лихвата на 8%, защото има хора, които сѣ плащали 10—12—15% лихва. 8% е справедлива база.

Минчо Панов: Пакъ е висока и тая лихва, бай Василе.

Васил Чобанов: 8% не е малко, защото за 10 години по 2% — сѣ 20% облекчавате длъжниците. Минимумъ 8% трѣбва да бѣде.

Минчо Панов: И 8% е много.

Васил Чобанов: Г-да народни представители! Понеже времето ми изтича, азъ ще трѣбва да завърша.

Има едно постановление въ законопроекта, което е много пакостно. То е следното: че сѣ облигации ще се плащатъ занапредъ задълженията на длъжниците отъ категория А, т. е. отъ 2.000 до 1.000.000 л. Тия облигации ще иматъ номинална стойностъ 100 л., а фактически държавата ще ги обезценява сѣ 30%. Азъ не мога да разбера, какъ държавата може да подбива курса на своитѣ ценни книжа, сама да ги унищожава. Какъ може такава нѣщо — да пишете 100 л., а да казвате после, че не ще струва 100 л. облигацията, а 50 л.? Следъ това ще почне държавата да си играе, да намалява лихвата на облигациитѣ ту сѣ 3%, ту сѣ 2%. Тая работа е свършено наредна, тя ще бѣде пакостна. Отъ нея ще се възползватъ само спекулантитѣ, а не ония, които ще търсятъ облекчения.

Но тая работа е пакостна и въ друго отношение. Тѣй като една голѣма частъ отъ кредиторитѣ не сѣ други, а българскитѣ кредитни кооперации, т. е. българскитѣ народъ, тѣ ще бѣдатъ ударени много чувствително, много зле, когато утре ще почнатъ да приематъ тия облигации за 70 л. вмѣсто за 100 л. Кооперациитѣ, прочесъ, ще загубятъ 30% отъ онова, което иматъ да взематъ. А тѣ, по мой прѣсметания, има да взематъ около 1 милиардъ и половина, 1.800.000.000 л. Прѣсметнете загубитѣ имъ и ще видите, че тѣ ще бѣдатъ къмъ 500—600 милиона лева само отъ разликата въ курса на облигациитѣ. Да не говоря за другитѣ пакости, които ще имъ се нанесатъ. Споредъ тия прѣсметания, които правя, кооперациитѣ ще загубятъ, тѣ ще бѣдатъ поставени въ твърде деликатно положение като кредитни институти. Днесъ, нека да го кажемъ откровенно, тия кооперации сѣ поставени на изпитание. Влоговетѣ се теглятъ, създава се паника, кредитирането ще престане и какво ще настѣпи, азъ не мога да си дамъ точна смѣтка. А ония, които тукъ говорятъ да се ударятъ банкеритѣ, мислятъ, че удрятъ банкеритѣ, а всъщностъ удрятъ кооперативнитѣ институти, които, ако не бѣха създадени, трѣбваше да ги създадемъ. Ние ги имаме създадени, а сега трѣбва да ги убиваме. Срещу онова ефимерно благо, което се създава — ужъ да облекчимъ длъжниците — ще се унищожи едно много по-ценно благо, каквото сѣ българскитѣ кооперации — нашата гордостъ. (Ржкоплѣскания отъ лѣво и отъ дѣйтъра) Г-да народни представители! Ако има нѣщо днесъ, сѣ косто да се гордѣмъ, сѣ косто да се похвалимъ предъ културния свѣтъ, то сѣ 4-тѣ хиляди български кооперации, които сме създали, плодъ на българския гений, на българския демократиченъ духъ. Кооперациитѣ, това сѣ, г-да народни представители, крепости на една демокрация, стопанска и политическа. А ония безумци, които искатъ да ги унищожатъ, сѣ реакционери. Тѣ трѣбва да знаятъ, че мѣстото имъ не е тукъ. (Сочи на лѣво)

Иванъ Петров: Моля, г-нъ Чобановъ, какво е „тукъ“, какво е „тамъ“?

Васил Чобанов: Извинете, тогава ще кажа, че не имъ е мѣстото тукъ, въ Парламента. По туй ще бѣдемъ съгласни.

Стефанъ Цановъ: Да живѣятъ кооперациитѣ! Дѣлу задълженията!

Иванъ Петровъ: Реакционерството е много относително. Докато завчера се барадисвахте, сега се обвинявате въ лицемерие. Не сте съгласни.

Стефанъ Цановъ: Също като васъ!

Васил Чобановъ: Диалектика.

Еню Клянтевъ: Свобода на иненията!

Стефанъ Цановъ: Ние се карае по принципи въпроси, а вие — по дребни въпроси.

Председателстващ Димитър Пешев: (Звъни)

Васил Чобановъ: Г-да народни представители! Българската кооперация, казахъ, ще трѣбва на всѣка цена да се запази. Не бива за едно лакова ефимерно благо вие да постѣте и да искате да унищожите едно друго по-ценно благо. То прилича на туй: да убие те майката, за да снасите плода! Вие искате да приложите една голѣма идея; искате да дадете една голѣма реформа — която азъ бихъ казалъ, че е една нула, че нищо нѣма да постигне — и тѣя младенецъ, който трѣбва да се роди на този свѣтъ, на всѣка цена, вие искате да се роди сѣ цената на живота на неговата майка — той да остане живъ, а майката да умре! Това нѣма да бѣде нито полезно, нито, отъ гледище държавно, добро.

Въ законопроекта има известни нови положения по отношение на земеделскитѣ кооперации. Казва се, че Българската земеделска и кооперативна банка ще приема облигациитѣ на земеделскитѣ кооперации по курсъ 70 срещу онова, което тя има да взема, защото самитѣ земеделски кооперации сѣ доста загизали, иматъ да дължатъ на Земеделската банка. Но за другитѣ кредитни кооперации, за популярнитѣ банки, това не е постановено. Понеже тѣ сѣ едни великолепни кредитни институти — събрали сѣ довърнето на цѣлия нашъ народъ, тамъ има голѣми спестивания на вложители — заради туй именно тѣ нѣматъ да дължатъ на Земеделската банка, напротивъ, тѣ иматъ влогове тамъ. И понеже нѣматъ да дължатъ на Българската земеделска банка, искатъ облигациитѣ имъ да бѣдатъ вземани по курсъ 100. Но тѣ нѣматъ право по закона да дадатъ тия облигации тамъ срещу нѣкаква цена.

Проектътъ си е проектъ! Ако вие виждате, че нѣмиз другъ изходъ; ако виждате, че трѣбва да се даде все пакъ единъ отдушникъ на туй настроение; ако искате да прокарате въ този законопроектъ тия принципи, които азъ отричамъ, недейте да ги прокарате сѣ цената на разрушението на тия кооперации. Можемъ да направимъ нѣщо друго: Българската земеделска и кооперативна банка, която е държавна банка — азъ трѣбва да кажа, че държи и за нейното съществуване, и за нейната икономическа стабилностъ — да приема задължително тия облигации отъ кооперациитѣ по курсъ 100.

Има и другъ единъ въпросъ — въпросътъ за лихвата, защото лихвата 3%, която ще получаватъ кредиторитѣ, особено кооперациитѣ, срещу лихвата 5%, която тѣ плащатъ на Българската земеделска и кооперативна банка, ги разорява. Това не може, трѣбва да се намѣри нѣщо друго.

Азъ много съжбялявамъ, г-да народни представители, че нашиятъ председател е много вискателенъ и не ми дава възможностъ да се изкажа малко повече, защото азъ чувствувамъ нуждата да приказвамъ повече, да сподѣля сѣ васъ моитѣ мисли. Затова азъ ще се помъжа да приключа сѣ следнитѣ бележки.

Намирамъ института за очистване на задълженията за полезенъ. Най-сетне, следъ 10 години нека да се види, кой може да плати и кой не може да плати. Но въ законопроекта има цѣла една глава — главата за унищожение на продажбитѣ, сѣ която не зная какъ ще се справимъ и каква бъркотия ще настане. Нагледъ това е хубаво, но какви случаи ще имаме, азъ не зная. Азъ мога да ви приведа, като адвокатъ, нѣколко случаи, които не зная какъ ще се разрешатъ. Единъ кредиторъ купилъ имота на длъж-

ника — праздно място — и построил пететажна къща. Какъ ще го откупуваш? Другъ кредиторъ купилъ мѣстото, направилъ ипотека — какъ ще разрешишъ тоя въпросъ? Или, трети кредиторъ направилъ нѣкои мелiorации върху мѣстото — какъ ще разрешишъ и това? Ето една работа, която не е добре проучена. Тая глава изисква по-дълги проучвания и по-добро разрешение.

Г-да народни представители! Азъ свършвамъ съ следнитѣ пожелания. Нека тукъ, въ тая Камара, да се проникнемъ всички отъ важността на въпроса, който се слага. Този въпросъ, колкото и да е важенъ, ние ще трѣбва да го разрешимъ по начинъ такъвъ, че да не засѣгаме вече спечелени позиции и блага, които имаме, и които сѫ ценни отъ тия облекчения, които ние искаме да дадемъ.

Димитъръ Нейковъ: Много право.

Василъ Чобановъ: Г-да народни представители! Последниятъ ми апелъ е: запазете българската кооперация, защото тя е нужна, тя е наше упование, тя е наша надежда, тя е упование на цѣлия български народъ. (Ржкоплѣскания отъ лѣво и центъра)

Минчо Пановъ: Да запазимъ кооперациитѣ, но да спасимъ и длѣжниците.

Председателстващъ Димитъръ Пешевъ: Има думата народниятъ представителъ г-нъ д-ръ Никола Сакаровъ.

Д-ръ Никола Сакаровъ: (Отъ трибуната) Г-да народни представители! Ние разглеждаме единъ законопроектъ, който може би, основателно би билъ нареченъ единъ отъ най-важнитѣ стопански законопроекти. Той ще има съдебно значение за нашето народно стопанство. Приема се, че всички народни представители сѫ се запознали основно съ законопроекта и съ действащата наредба законъ за облекчение на длѣжницитѣ и за заздравяване на кредита. Една голѣма маса отъ изложения и отъ доклади, отпечатани въ брошури, въ по-голѣми и въ по-малки книги, получихме ние. Въ тѣхъ сѫ изразени мненията на различни групи, на различни отдѣлни граждани, на различни отдѣлни стопани и на различни съсловия отъ нашето народно стопанство. Материята е отъ такъвъ характеръ, че по нея нѣма мѣсто да дѣлимъ Народното събрание. Ние чухте седемъ души — азъ съмъ осмиятъ. Досега отъ изказалитѣ се седемъ души нито единъ изцѣло не схожда по възгледи съ другия. А твърде малко схождатъ дори по отдѣлни въпроси. Тукъ ще се прояви, може би, въ най-рѣзка форма онова задължение, което депутатитѣ иматъ споредъ конституцията, че тѣ трѣбва да се произнесатъ по съвѣст и по разбиране при решаване на този и всички други въпроси. Азъ съмъ прочелъ всичко онова, което е поднесено на Народното събрание, и съмъ изслушалъ много лица, много делегации, много отдѣлни мои стари и нови познати и далечни хора. Понеже се касае за кредита въ страната и понеже кредитътъ е, може би, най-важниятъ елементъ, следъ труда, въ националното стопанство, трѣбва да се държи добра смѣтка за него. Конкретно въ случая става дума за раздаленитѣ досега кредити, респективно до визираната дата 1 януарий 1931 г., за тѣй нареченитѣ стари кредити, стари задължения.

Г-да народни представители! Въ много отъ тия изложения азъ видѣхъ, че значителна частъ отъ подписвалитѣ ги решаватъ личния свой въпросъ. Намирамъ, че това е разбираемо, естествено, тѣй като маса граждани се намиратъ въ едно деликатно положение, въ голѣмо стопанско затруднение, съ много затруднения на тѣхния частенъ животъ. Затова гледатъ по нѣкакъвъ начинъ да бъдатъ облекчени. Въ туй нѣма нищо за удивление. Обаче Народното събрание, което трѣбва да държи смѣтка за цѣлокупното народно стопанство, за всички стопански слоеве отъ нашето население, не може да застане на личната почва на когото и да било, на която и да е незначителна група или съсловие отъ нашето народно стопанство. Ако това би станало, тогава ние ще се намиримъ въ чудо. Първо, нѣма да решимъ нищо съществено отъ въпроса и, второ, ние ще направимъ по-голѣма пакостъ за самото народно стопанство, за самия кредитъ и неговото бъдеще раздаване и упражняване; за стопанството въобще, което е изходна точка на стопанската дейность въ страната, и отъ тамъ за упражняване на бюджета — държавенъ, общински и др., изобщо за живота на страната. Не искамъ да визирамъ никой поотдѣлно; никой група отъ тия, които сѫ се обърнали къмъ насъ. Уважавамъ всички тия, които сѫ

изпратили своитѣ изложения. Благодарение на това уважение си дадохъ трудъ да ги проуча. Искамъ да изкажа моето мнение съ огледъ на всички мои познания по тази материя и съ огледъ на всички предвиждания, които мога да направя за бъдещето развитие на нашия кредитъ и на нашето народно стопанство. Имамъ предвидъ, разбира се, досегашнитѣ резултати отъ законодателната дейность, която е предприела страната въ последнитѣ 8—9 години по този въпросъ. Азъ трѣбва да заявя предварително, че съмъ съгласенъ въ значителна степенъ съ онова, което се изнесе отъ г-нъ Чобановъ. Азъ ще му дамъ по-друго освѣтление и по-друга мотивировка, за да се избѣгнатъ ония недоразумения, които се явиха въ време на неговия говоръ. Тѣ се дължатъ повече на бързината, съ която трѣбва да се оперира отъ трибуната, на краткото време, съ което разполагатъ ораторитѣ, и на мжнотията да се изкажатъ при тази бързина изчерпателно мислитѣ на ораторитѣ. Бѣхъ приятно изненаданъ отъ най-младия отъ тѣхъ, г-нъ Минчо Пановъ, който откри дебатитѣ. Азъ бѣхъ записанъ пръвъ отъ г-нъ Мошановъ, обаче намѣрихъ за нужно да говоря малко по-късно. Затова г-нъ Минчо Пановъ се яви пръвъ на тази трибуна. Изненаданъ бѣхъ отъ усилията, които е положилъ за изчерпателно разглеждане на въпроса по негово разбиране, за да изложи, особено въ първата половина на речта си, значително добра характеристика на условията, при които сѫ се породили задълженията, на условията на нашия стопански животъ следъ войната, специално на условията при смѣнящитѣ се кризи, депресии и пр. Понеже се касае за единъ отъ младитѣ оратори между насъ, на които е бъдещето — то не може да бъде на мене, азъ съмъ отъ по-възрастнитѣ — длѣжа да подчертая тази грижа, която той е проявилъ и желая да бъде проявявана и отъ други по такива голѣми и сериозни въпроси, какъвто е този. Действително, това не е въпросъ за момента, не е въпросъ, кой на коя маса седи, не е въпросъ, кой какъвъ ударъ за момента да нанесе, а е въпросъ, какво да се направи, за да можемъ да създадемъ максимално благоприятни условия за напредъка на нашето народно стопанство.

Прочесъ, за да не си отнемамъ времето, азъ нѣма да говоря за голѣмата стопанска свѣтловна криза, за причинитѣ на кризата и за всичко това, което засѣга насъ и се нарича аграрна и обща криза въ България. Азъ само ще подчертая известни констатации, защото и другъ пътъ съмъ говорилъ по това, а такива случаи може да имаме и после. Това за случая е по-маловажно. Както г-нъ Минчо Пановъ, така и г-нъ Чобановъ и други оратори направиха доста много бележки. На тѣхъ мога да се позова и да продължа. Г-нъ председателствателъ ме предупреди, че ще изпълнява правилника точно — то е негово право. На мене ще даде 15 минути повече отъ единъ часъ, за да ги използвамъ за развитието на моята речъ.

Господа! Има единъ изходенъ пунктъ, отъ който изхождатъ всички досегашни опити на закони и закононаредби, както и настоящиятъ законопроектъ. Той е, че се е опредѣлила една дата за право на облекчение, която е много живо атакувана отъ различни срѣди, а именно датата: крайтъ на 1930 година, респ. 1 януарий 1931 г. Никакво съмнение не може да има — за да кажа това само съ едно изречение — че има аргументи, които биха доказали, че най-острата форма на кризата въ българското земеделско стопанство не е точно на 1 януарий 1931 г. За всички подобни случаи, както и въ цѣлото законодателство, все се приематъ нѣкакви срокове, съ или безъ резерва, съ или безъ толерансъ. Отъ тия срокове напредъ или назадъ ще се намѣрятъ всевъзможни основания за оспорване. Все пакъ известни съображения диктуватъ да се опредѣли единъ срокъ. Несъмнено е, че за нѣкои наши стопани кризата може да се е усложнила тѣкмо подиръ 1 януарий 1931 г. За известни клонове на нашето производство тя не бѣше настанала на 1 януарий 1931 г., а е била отъ 2—3 години по-рано, или за други — 2—3 години по-късно. На какво основание, обаче, всички досегашни закони държатъ все тая дата? Очевидно, затова, защото се е установило, че е имало единъ специаленъ периодъ, да го наречемъ периодъ на кредитна инфлация въ България. Тоя периодъ бѣше отъ 1929—1930 г., или по-право, отъ втората половина на 1928 г. до втората половина на 1930 г. Тая кредитна инфлация, за която азъ ще дамъ само нѣколко данни, упражнена отъ всичкитѣ наши кредитни институти, начело съ емисионния институтъ — Българската народна банка — е една отъ изходнитѣ точки

за усложнение, за отрудняване положението на нашите длъжници със стари задължения, длъжниците стопани от различни категории. И затова не ще може нкой да отсече, че ако се определи 1 януарий 1931 г., за по-значителен брой стопани ще бъде напипан пулсът, ще бъде, наистина, вярно за мнозина, че тй тъкмо тогава сж си усложнили положението. Но има и други два аргумента. Има един закон, наречен закон за облекчение на длъжниците, от 16 април 1932 г., който е свързан с името на тогавашния министър на правосъдието г-н Върбенков. И друг закон, два дена по-късно, пак от 1932 г. — за закриване на земеделеца-стопанин, свързан с името на тогавашния министър на земеделието г-н Димитър Гичев. И двата тия закони сж от пролътта на 1932 г. Затова мнозина мислят, че ще бъде най-правилна юридическа база и най-правилна стопанска база, ако се определи тъкмо това време 16—18 април 1932 г. Други пък казват: понеже не може да се отсече точно, нека бъде датата 31 декември 1932 г. Това е нужно за ония, които биха се възползували от тая дата. То се разбира, че кризата от датата 1 януарий 1931 г. не е прекратена. Депресията е засилвана и намалявана след тая дата. Кризата, по мнтя схващания, е структурна криза. Не само за свѣтовното, но и за нашето стопанство тя не може да бъде прекратена подир тая дата. Трѣбва да подчертая, че освен тия външни съображения, които могат да бъдат изтъкнати не само с едно основание, има и един друг факт. Въ тия два закони изходната точка е пак 1 януарий 1931 г., все с оглед на това, че е прието, че към 1930 г. за българското народно стопанство, значи близо една година по-късно, отколкото за свѣтовното, се явиха формите на по-остра криза. След това време съответните стопански дейтели, били тѣ въ земеделието, били тѣ въ занаятчиѣ, били тѣ въ търговията, били тѣ въ индустрията, вече имат предвид новите условия на новонастѣпилата конюнктура на остра криза. Тѣзи условия действуват и по отношение на лихвата, и по отношение на печалбите, и по отношение на цените и изобщо за по-нататъшната тѣхна стопанска работа. Това сж съображения, които имат голямо значение, и които по този начин сж обяснявани. Аз мисля, че тѣ сж голямо основание можеха да бъдат една изходна точка и на закона, гласуван на 2 януарий 1934 г., наречен Мушанов закон — който, обаче, трѣбва да помните всички, не е прилаган — и на наредбата-закон, който и сега е въ сила от 7 август 1934 г., и най-сетне на законопроекта, който насъ занимава. Въ всички тия закони, и въ този от 2 януарий, 1934 г., и въ този от 7 август 1934 г., и въ законопроекта на г-н Йотов и другарите му министри, които сж го подписали, се изхожда все от сѣщитѣ съображения. Аз не съм имал възможност да сподѣля с тѣх тия съображения, защото министърът не ме покани, но аз разбирам кръга на съображенията, въ който тѣ сж се движили, разбирам и мѣжнотията от непосредствен финансов характер, с оглед на кредита и неговото бъдеще. Разбирам още, че след като е вече извършено 5/6 или 4/5 от дълото по облекченията, въ кръга на действащата наредба-закон от 7 август 1934 г., не ще може сега лесно да се прескача тази дата без особени сътресения за нашия живот, за кредита и без особени мѣжнотии за рѣизиране почти на всѣко дадено вече облекчение.

Зная всички мотиви, сж които е атакувана тази изходна точка, обаче не мога да намеря сега аргументъ, който да наддѣле да бъде тя измѣнена. Не мога да настоя за разширение на тази база, за отиване по-нататък, понеже всѣко едно прескачане ще става не толкова по обективни съображения, които насъ трѣбва да ръководят, а ще става повече по лични съображения. Може би групови, може би съвсемъ лични, но тѣ въ никой случай нѣма да бъдат сж толкова обективен характер, сж колкото сж съображенията, които мотивират поставяне на датата 1 януарий 1931 г. Зная много мои лични приятели и познати и всевъзможни други граждани, много високоценени от мене стопански дейци въ индустрията, земеделието, търговията, които страдат при тия условия. Разбрахъ, че има нкой лица измежду насъ, които знаят това от личен опитъ, защото сж засегнати. Но, г-да, по този законъ ние нито сме кредитори, нито сме длъжници. Ние сме народни представители, които има да се произнесатъ, дори и сж болка на сърдце, сж известни отклонения, против тѣхни лични или на тѣхни близки интереси; има да се произнесатъ върху единъ стопански

въпрос от първа величина. По него трѣбва да вземемъ такова решение, което въ никой случай да не усложни още повече материята по кредита, повече отколкото е усложнена от наредбата-закон от 7 август 1934 г. (Ръкоплѣскания)

При тия условия, ние трѣбва да видимъ, можемъ ли и от какво трѣбва да се ръководимъ, когато има да правимъ облекчения на частни задължения, и то за смѣтка на държавния бюджетъ, на цѣлото общество, на цѣлия народъ. Това е много важна тема.

Нека най-напредъ да раздѣлимъ дветѣ групи опити, които се направиха по отношение на тази материя. Първите опити бѣха само касателно лихвата, а вторите бѣха касателно и други условия на кредита. Г-да народни представители! Още презъ 1927 г., когато бѣше министър-председател Андрей Ляпчев — който между другото имаше и това достоинство, че много треперѣше за развитието и съдбата на кредита въ България, особено на дребния и сръдния; който страшно много държеше за запазване, укрепване и развитие на Земеделската банка и на Централната кооперативна банка, порано съществували отдѣлно; сж когото съмъ ималъ възможностъ твърде често да обсъждамъ тѣзи въпроси и смѣя да твърдя категорично това, което ви казахъ — Андрей Ляпчев се намѣри предъ една голяма мѣжнотия, която се създаде веднага подиръ войната за цѣлкупното наше стопанство, и която бѣше свързана сж въпроса за размѣра на лихвата. Вие всички знаете, че следъ войната лихвите не бѣха нито нормални, нито законни, нито договорни. Тѣ се движеха въ размѣри и пропорции, познати въ България от ония времена, когато се водѣше борба противъ тѣ нареченото зеленичарство, въ близките години преди освобождението, когато е трѣбвало да се образуватъ общополезните каси от Милхадъ наша и по късно Земеделската банка. Тия високи размѣри на лихвите продължаватъ да съществуватъ и подиръ освобождението, когато тия каси е трѣбвало да се развиятъ въ земеделски каси и Земеделска банка. Целта е била, да се спасяватъ земеделците, преди всичко, от тежките лихви на частните лихвари, които сж имали 95% от цѣлия кредитъ въ новоосвободената държава. Лихвите бѣха стигнали не до 8, не до 12, не до 16, не до 20, 24, а до 30, 36% и още повече. Имало е безчовѣчни кредити. Но, г-да, предварително да разграничимъ, че и по въпроса за лихвата най-голями страдания сж имали онѣзи, които сж използвали кредита на частните банки и на частните лихвари, дребни занаятчи и дребни земеделци. Трѣбва да се подчертае дебело, че и нашите търговци и индустриалци, едри и сръдни, от подиръ войната, ако не от по-рано, до създаването на банка Български кредит сж плащали по 16-20, 24 и 36% лихва. Онѣзи, които се ползуваха от частния лихварски капиталъ, подчертавамъ това, бѣха предимно дребни земеделци занаятчи, търговци. А на насъ е ясно, че българската стопанска структура е 4/5 земеделска, скотовъдство, и тѣхните отрасли. Следъ това — въ тия 4/5 от цѣлото стопанство — социалната пък структура на това сѣщото земеделско и скотовъдско население се изразява въ четири пети дребни стопани, единъ не голямъ процентъ сръдни стопани и единъ малъкъ процентъ едри стопани. Последниятъ, за голямо съжаление, не играятъ роля, следъ като България биде лишена от Добруджа. За голямо съжаление, нашата статистика вече 25 години бележи съвършено обратенъ ходъ за земеделското производство на зърното, по простата причина, че този голямъ растежъ, който имаше въ Добруджа, не фигурира вече въ нашите смѣтки. Прочее, щомъ говоримъ за земеделско стопанство и неговия кредитъ, ще подразбираме, че се касае за 4/5 от българското народно стопанство; че се касае за кредита на единъ социаленъ съставъ 4/5 дребни стопани, на които стопанствата сж 20-40-50-60 декара земя най-много. Тѣ днесъ, при низките цени на продуктите имъ, та дори и следъ промѣните, които настанаха сж новите култури, едва съществуватъ. И то не само стопанствата сж 40-50 декара, а и стопанствата сж 75 декара. При задължителността сж данѣци и други стари задължения, дори стопанства сж 100 и повече декара не могатъ да съществуватъ. И всичко това при условията, които характеризиратъ нашето стопанство, а именно: когато селяните разправятъ какво имъ струва продуктътъ, обикновено не смѣтатъ своя трудъ и труда на жената и децата имъ. Тѣ казватъ: туй на страна.

Но и когато не смѣтатъ своя трудъ, пакъ не могатъ да оцѣлѣятъ. Това е то стопанската структура и конюнктура не от сега, а от 8-10 години. Подиръ стаби-

лизацията на българския лев, въ края на 1923 и началото на 1924 г., въ първите 4-5 години бѣше малко по-добре. До 1929 г., до края на 1928 г. бѣше краятъ на тѣй наречения просперитетъ за ценитѣ на нашето земеделско производство. Тоя разивѣтъ се измѣрваше съ 78 л. килограмъ жито. Отъ тогава следва падането: 6, 5, 4, 3, 2, 1,20 — 1,30 въ чужбина и днесъ 3,50 изкуствено въ България.

Така че, г-да, при едно желание, при едно искане, при една необходимост да се облекчаватъ стари задължения, да се облекчаватъ настоящи задължения — азъ ще разгранича въпроса за старитѣ и новитѣ задължения — не трѣбва да бждемъ пасивни къмъ положението и на новитѣ задължения. По други пѣтица трѣбва да стане тѣхното облекчение, не по пѣтя за облекчение на стари задължения. Въ всички тия случаи оперираме главно съ дребни и сръдни стопанства. Щомъ това е така, и мѣрките, които трѣбва да имаме предвидѣ, и социалниятъ характеръ на тия мѣрки трѣбва да се съобразява съ тоя социаленъ съставъ на нашето стопанство. Трѣбва да бждемъ наясно, защо дадени мѣрки бихме поздравили за известна категория стопани и защо сѣшитѣ мѣрки не могатъ да бждатъ поздравени за друга категория стопани. По-специално, за кои наши стопани, за кои стопански категории трѣбва да се даде облекчение, и то за смѣтка на държавния бюджетъ, и за кои това не може да се мотивира.

Г-да! Официално се поведе борба отъ страна на държавата съ закона отъ 30 априлъ 1927 г. противъ лихвоимството. Той е единъ отъ първитѣ закони, съ които се почна борбата, още когато нѣмаше такова голѣмо усложнение на кризата. Бѣхме даже още въ разцвѣтъ. Трѣбваше да се предприематъ мѣрки, понеже нацията търговски и стопански животъ бѣше вече подъ удари отъ едно страшно лихварство, на едно лихвоимство, отъ края на войната и до 1927 г. Продължи и по-нататкъ, докогато пристѣпиха къмъ облекчителни закони. Въ закона отъ 1927 г. бѣше казано изрично, че позволената по него законъ лихва ще бжде въ размѣръ на сkonto-то на Народната банка, плюсъ 6 единици. Съ туй вече, като се имаше предвидъ какво е сkonto-то на Народната банка, което дълги години следъ войната бѣше до 9-9½%, ясно е, че позволената лихва се смѣташе къмъ 16%. А пѣтицата, по които биваха прескачани тия норми, биваха крайно нелоялни. Използуваха стѣсненото положение на хората, които се нуждасха отъ кредитъ. Затова пъкъ въ този законъ се казваше изрично, че по никой начинъ не се признаватъ лихви, които съ могли да бждатъ взети, макаръ и съ съгласието на длъжника, ако това е станало поради неговото стѣснено положение. Разбира се, това постановление можеше да се приложи за длъжници, които рискуваха. Въ всѣки случай, държавата още тогава е била принудена да се движи до 16% лихва. Тя е видѣла, че не върви съ двойни и повече лихви. И пакъ на 31 мартъ 1931 г., когато още бѣше министъръ-председателъ Андрей Ляпчевъ, трѣбваше да се измѣни и този законъ за лихвоимството отъ 1927 г. Установи се, че лихвата ще бжде равна на сkonto-то на Народната банка — за което се предполагаше намаление — плюсъ 5 пункта. Разбра се скоро, че и това не можеше да се поддържа и че трѣбваше да се отиде къмъ още по-голѣмо намаление. Презъ 1935 г. и по-насамъ сkonto-то почна да се намалява и днесъ е 6%. Тенденцията е лихвата да пада. Това предполага още намаление на сkonto-то на Народната банка. Лихвата се движи къмъ 9%, 10% и 12%. Фактически стига до тия размѣри, макаръ формално да е по-малка. Разноски разни увеличаватъ размѣра ѝ. А тя трѣбва да е значително по-низка.

Като следихъ развитието на лихвитѣ; като следихъ сkonto-вия процентъ на Народната банка; като имамъ предвидъ лихвитѣ на Земеделската банка, лихвитѣ на Централната кооперативна банка и на намиращитѣ се подъ нейно ръководство до онова време популярни банки и други кооперации, както и на намиращитѣ се при Земеделската банка земеделски кредитни и други кооперации, трѣбва да отбележа, че и въ най-тежкитѣ години, когато можемъ да констатираме лихви 20—24—36%, при заобикаляне на разнитѣ закони, въ никой случай не може да се констатира същото за Централната кооперативна банка и намиращитѣ се при нея популярни банки, нито за Земеделската банка и намиращитѣ се при нея земеделски кредитни и други кооперации. Азъ имамъ предвидъ отѣлни факти, може би върни, може би преуве-

личени, че известни по-малки популярни банки съ си позволявали да събиратъ нѣкои нередовни разности, които здравятъ разумъ не може да допустне, но които тѣ, по тѣхно разбиране, съ допушали, и така съ увеличавали лихвата до значителни размѣри. Въ отѣлни случаи съ постѣпвали значи грубо лихварски спрямо нѣкои длъжници. Не смѣя да кажа, че това не е така, но това засѣга отѣлни случаи. Отъ онова, обаче, което съмъ наблюдавалъ непосредствено; отъ онова, което съмъ виждалъ отъ отчетитѣ на популярнитѣ банки; което зная отъ баланситѣ имъ; което виждамъ въ литературата, мога да кажа, че подобно лихвоимство, каквото можемъ да констатираме презъ този периодъ масово за частнитѣ банки, сѣщо за тѣй нареченитѣ голѣми банки, значителна частъ отъ които съ чуждестранни и които действаха на началата на частния лихварски капиталъ и на особени комисионни начала за закупуване български продукти, не може да се констатира като масово явление, като правило за популярнитѣ банки или за земеделскитѣ кредитни кооперации, сѣщо не за Земеделската или за Българската централна кооперативна банка. Искамъ да кажа, че трѣбва да се освободимъ отъ всѣко настроение, отъ всѣка страсть въ тази областъ. Нека прибавя, че азъ не членувамъ абсолютно въ никоя популярна банка. Такива съ били моитѣ занятия, че не съмъ могълъ да бжда въ никоя популярна банка, и заради това въ тази областъ можете да разчитате на обективно, безпристрастно отношение отъ моя страна. Не съмъ билъ и въ земеделски кредитни кооперации, защото моята професия не ми позволява да членувамъ тамъ. Прочее, нѣма и защо да се бъркамъ тамъ, освенъ да имъ дамъ нѣкога акълъ печатно, ако, разбира се, хване мѣсто.

Г-да! Трѣбва да изхождаме отъ значението на популярния кредитъ въ села и градове; отъ значението на кредита на Българската земеделска и кооперативна банка за селани и други; отъ значението на кредита на бившата Централна кооперативна банка, при тѣхната дейтелностъ досега, за да опредѣлимъ нашето отношение къмъ тѣхното бждеще. Не ще има по-страшно дѣло за българското народно стопанство отъ това, ако по нѣкакъвъ начинъ, съзнателно или несъзнателно, прѣко или козвено, би могло да се допустне едно нацѣрбяване, разколебаване на този кредитъ въ страната. Този кредитъ, споредъ официалнитѣ данни, представлява 70% отъ цѣлокупната кредитна организация на българското народно стопанство и на българската държава. Начело на повече отъ 2/3 на нашата система, на нашата организация на кредита, стои Българската земеделска и кооперативна банка, заедно съ намиращитѣ се подъ нейно ръководство различни кредитни институти, на първо мѣсто популярни банки за градския кредитъ и земеделски кредитни кооперации за селския кредитъ.

Г-да! Трѣбва да се държи едновременно смѣтка за всички проявления на нашето народно стопанство. Народното събрание, макаръ и по различенъ начинъ, трѣбва да държи смѣтка за дейтелността, която има да се проявява отъ цѣлокупното наше народно стопанство, значи отъ всички негови съсловия, дребни, сръдни или едри. Трѣбва да се държи смѣтка за всички видове на производството, за всички видове на разивѣна, за всичко това, което се казва общо национално стопанство, макаръ че за всички тѣхъ грижата не може да бжде еднаква, по простата причина, че икономическото положение, социалното ниво, на което се намиратъ различнитѣ съсловия, различнитѣ сръди на нашето стопанство, не съ еднакви. Къмъ икономически по-слабитѣ, къмъ по-безпомощнитѣ, които се нуждаятъ отъ чужда помощъ, които се нуждаятъ и отъ държавна или обществена помощъ, трѣбва да има едно отношение, а къмъ другитѣ, солидни, здрави и съ значителенъ капиталъ — друго отношение. Обаче, все пакъ, къмъ всички, които съ съставни части на нашето стопанство, които съ верижно свързани единъ съ другъ, трѣбва да има добра грижа, съответна на тѣхното положение и нужди. Другояче казано, задачата на нашата работа тукъ при разглеждането на законопроекта за измѣнение на наредбата-законъ за облекчение на длъжницитѣ и заздравяване на кредита не може да бжде да създадемъ и да нацѣрчимъ само известенъ родъ стопански институти за кредитъ, а други, съществуващи и полезни, да унищожимъ. Трѣбва да се внимава да не стане такова нѣщо неволно, като не се преценятъ добре послѣдствията отъ известни действия, отъ известни постановления. Още по-малко може да се допустне съзнателно да се убие кредитътъ на широката маса

отъ нашето население, популярният и кооперативен въобще, което ще рече да се убие всъщност стопанската и кредитната система въ страната. Като приемамъ, че това ще бжде наше общо схващане, нашата задача трѣбва да бжде да направимъ улеснения на длъжниците по начинъ, който действително да създаде условия за заздравяване на кредита въ България. Кредитътъ — повтарямъ думитъ, които казахъ отначало — следъ труда е първиятъ факторъ въ производството. Чрезъ кредита капиталътъ, и въ свѣтовенъ мащабъ, финансовиятъ капиталъ играе своята роля. Азъ бихъ казалъ дори, че кредитътъ играе по-голяма роля, откогато собствениятъ капиталъ. Въ никое предприятие, въ никое търговско дѣло, въ никое индустриално дѣло, въ никое земеделско дѣло собствениятъ капиталъ не играе оная роля, която играе кредитътъ. Навсѣкжде кредитътъ е 2—3—5 пъти повече отъ капитала. Кредитътъ е душата на всѣко стопанско дѣло, на всѣко производство, на всѣка посредническа деятелностъ. И, следователно, колкото е вѣрно, че трѣбва да се държи смѣтка за натрупване, за събиране на капиталъ, толкова вѣрно и необходимо е да съществуватъ условия, при които да се създаватъ кредитни възможности. Чрезъ кредита стопанството може да живѣе въ всички негови проявления.

Затова навремето посрещнахъ благоприятно идеята, осъществена на 29 мартъ 1932 г., преди закона на Гичевъ за закрита на земеделеца-стопанинъ и преди закона на Върбенковъ за облекчение на длъжниците, когато се създаде законътъ за предпазния конкордатъ. Този законъ бѣше напѣва мѣрка. Защо? Защото по онова време посредническата роля на търговеца започна да се смущава отъ настѣпилата остра криза. Трѣбваше по нѣкакъвъ начинъ търговците да бждатъ спасени отъ унищожение, като стопански единици, т. е. спасени отъ послѣдствията на изпадането имъ въ несъстоятелностъ. Да бждатъ задържани, колкото се може повече, чрезъ предпазния конкордатъ въ положение да изживѣятъ мѣнотинитъ, да изживѣятъ стагнацията, кризата, за да продължатъ после своята деятелностъ. Въ края на краищата облекченията трѣбва да бждатъ отъ такъвъ характеръ, че да дадатъ възможностъ на стопанскитъ срѣди да продължатъ деятелността си.

Паралелно съ този законъ, обаче, се създадохъ законитъ за облекчение на длъжниците и за закрита на земеделеца-стопанинъ. Ако говоримъ за тѣхъ отъ гледището на днешното време, спокойно можемъ да кажемъ, че тѣ можаха да изиграятъ слаба роля. Това е свършено вѣрно. Тия послѣдствия, които днесъ знаемъ или които знаехме въ 1934 г., тогава още не бѣха настѣпили. Тогава тѣ се смѣтаха за единъ опитъ за облекчение на длъжниците съ разсрочки на задълженията, съ намаляване на лихвитъ — единъ опитъ същественъ. Чрезъ тѣхъ държавата се намѣси въ уреждане на задълженията. Като се сжди за всѣко дѣло споредъ неговото време, споредъ условията, при които то е създадено и изпълнено, ние сме длъжни да кажемъ, че тия два закона за своето време изиграха ролята си. Тѣ бѣха една увертюра за онуй, което послѣдва 2 години по-късно и то почти за всички длъжници. Законътъ за закрита на земеделеца-стопанинъ имаше съществено значение. Азъ си спомнямъ много добре подробноститъ около този законъ. Зная много добре, съ каква мѣка той можа да мине въ Министерския съветъ и по-късно въ Камарата, тъй като съ него се засѣгаха голѣми интереси. Но основната идея на този законъ бѣше такава: каквато азъ считамъ, че трѣбваше да бжде идеята въ 1934 г., както на 2 януарий, така и на 7 августъ, та дори и на днешна дата, а именно: трѣбва да имаме винаги предвидъ какво, собствено, е социалното разделение на нашия народъ, за да помогнемъ преди всичко и то съ обществени срѣдства на икономически слабитъ социални категории.

Г-да! За да разберемъ това нѣщо, има едно срѣдство, и то е най-важното. То е статистиката. Тя може да даде данни по този въпросъ. Да вземемъ даннитъ на Земеделската банка тѣмъкъ къмъ датата 1 януарий 1931 г., която легна и въ закона на г-нъ Гичевъ за закрита на земеделеца-стопанинъ както и въ послѣдващитъ закони. Какво е положението на тая дата на раздаденитъ кредити отъ Земеделската банка, т. е. какви, собствено, обекти ще се явятъ за този законъ, значи какво ще се облекчава? Отъ туй веднага ще се разбере, какво е социалното градиране на селскитъ стопани, каква е всъщностъ и нуждата на тия земеделски стопани. Съ огледъ на материалитъ, които тогава, при съществуващитъ данни, можеха да бждатъ

разработени, се постави въ закона за закрита на земеделеца-стопанинъ една норма 200.000 л. При нашитъ условия, следъ като левътъ бѣше стабилизиралъ въ 1923/1924 г.; следъ като инфлационнитъ колебания бѣха минали и когато още не бѣха настѣпили тия поскъпявания, които имаме днесъ, т. е. тѣзи обезценявания на лева, които имаме отъ 4-5 години, въ онова време тази норма отъ 200.000 л. засѣгаше доста срѣдни стопани. Трѣбва да кажемъ, че азъ лично съ голѣма мѣка можахъ да възприема тази норма отъ 200.000 л., защото въ онова време чувствувахъ, че имаше стопани, които можеха да не получатъ тѣмъкъ тия облекчения. Най-сетне, понеже се каза да се обхванатъ дори и земеделцитъ съ срѣдно състояние, азъ намѣрихъ, че мотивитъ за тази норма могатъ да бждатъ приети и тази сума отъ 200.000 л. бѣше приета съ единъ корективъ — 200 декара. Всъщностъ, грамадната маса селски стопани, които трѣбваше да получатъ облекчения, отговаряха на 20-30-40 хиляди лева и, при широкъ погледъ, до 60.000 л., а то значеше най-много до 100 декара. Но при се 200 декара и 200.000 л. Тая норма бѣде разширена на 300.000 л., както въ законъ отъ 2 януарий, така и въ закона отъ 7 августъ 1934 г. Тѣзи 300.000 л. оставатъ въ сила и днесъ при другитъ корекции, които е направилъ г-нъ министърътъ на правосъдието по отношение на процентното намаляние и други облекчения за различнитъ стопански категории. На днешна дата, следъ като българскитъ левъ бѣ толкова тежко обезцененъ, може би да се намѣриятъ аргументи и за норма 300.000 л. Но ако трѣбва азъ да избирамъ между 200.000 и 300.000 л. — за да можемъ да дадемъ по-широки облекчения на всички, да могатъ да бждатъ облекчени и останалитъ неполучаващи процентно намаляние, а само намаляние на лихвата и продължаване на сроковетъ — бихъ предпочелъ старата норма отъ 200.000 л. При това имамъ съзнанието, че това далечъ надхвърля нашитъ социални групи, а именно 3/4 отъ селскитъ маси, които иматъ до 75 декара, а ако вземемъ и ония съ 100 декара — тѣ ще станатъ 4/5 отъ всички селски стопани.

Г-да! Давамъ нѣкои данни, полезни за тѣзи, които не ги знаятъ, и съ които ще бждемъ начисто. Азъ смѣтамъ, че социалниятъ характеръ на единъ законъ за облекчение на длъжниците се мѣри не съ прилагателното „социаленъ“, не съ формалното наименование, а съ съдържанието, т. е. съ обекта и смисъла на облекчението, дадено на ония социални групи, които иматъ право за такова облекчение поради своето социално положение, които иматъ право да използватъ социални срѣдства — срѣдства, изхождащи отъ общественото благо; срѣдства, идещи отъ държавния бюджетъ; срѣдства, събирани отъ цѣлото българско население; срѣдства, събирани поради нашата данъчна система пакъ отъ същата тази широка маса население. Събиратъ се пакъ отъ тая широка маса, защото данъчната ни система не е обхванала нѣкакви огромни капитали, каквито нѣма у насъ; тя почива предимно на косвеното облагане, следователно, засѣга цѣлата народна маса, всичкитъ съсловия, като консуматори на облаганитъ предмети. Следователно, когато ще проявяваме такава грижа, когато ще плащаме, трѣбва да платимъ тамъ, където се кмса най-тънко, на ония социални групи, които се нуждаятъ най-много и които наистина съставляватъ грамадната маса отъ народа. На тая маса желая да се даде тласкъ, за да се развива. Не вѣрвамъ да има нѣкой на друго мнение. Въ нашата страна грѣбнакътъ на народното стопанство си остава земеделскиотъ и неговитъ отрасли. Тоя грѣбнакъ дава 97% отъ всичкитъ продукти, които България изнася въ чужбина и съ които продукти я познаватъ тѣй или иначе.

Но има и другъ главенъ нервъ на нашето стопанство, за което трѣбва да се положи смѣната грижа. Този нервъ засѣга предимно градоветъ, но той е простиращъ значителни разклонения и въ селата. Касае се за занаятчийската маса и свързанитъ съ нея малки, дребни търговци отъ всички браншове и други консуматори, които сѣ важни фактори въ селата, наредъ съ потребителнитъ отдели при земеделскитъ кредитни кооперации; наредъ и съ потребителнитъ кооперации въ градоветъ. Това е стопанска България, заедно съ индустрията и труда въ най-широкъ смисълъ. Държавата длъжи да намѣри срѣдства за подпомагане на стопанскитъ слоеве. Тѣ трѣбва да живѣятъ и да я поддържатъ въ всѣко отношение, включително съ жертви за народната ѝ отбрана и държавната независимостъ. За стопанския подемъ е оправдано да бждатъ дадени и най-големитъ жертви отъ бюджета, отъ народнитъ срѣдства.

Г-да! Да ви цитирам няколко цифри. Вземам данните за Земеделската банка на 1 януарий 1931 г. Не вземам последващите години. Обаче трябва да ви уверя, че и за следващите години, поради непроменения социален състав на населението и стопанската ни структура, раздаването на кредита е било все на същата база. От 18 октомври 1934 г. насам, когато се създаде чрез сливане една банка — Българска земеделска и кооперативна банка — трябва да кажа, че към нея се обръщат за кредит било направо земеделски стопани и занаятчии, било земеделските кредитни кооперации, било популярните банки, било други стопански кооперации, съюзите им, т. е. 3/4 от цялото българско народно стопанство, градско или селско. Останалата 1/4 търси кредит в други кредитни институти, нашите частни банки, големите и малките. Според данните, с които разполагам и които цитирам, за да не се мамите, те не вземат по-голямо място от 25-30% от кредитното дѣло в страната. По-големите от тях, за голямо съжаление, с чуждестранни. Тези по-големи банки обхващат и големите български влогове. За голямо съжаление, над тяхните фирми се издигат чужди байраци. Въпреки големото тежжение на днешно време към независимост на държавите и самоопределяне на народите, издигат се чужди байраци от чужди поданици. Тези банки се ползват от различни протектори. Те играят голяма роля в тези институти. За голямо съжаление, мъчно се пипа, мъчно се бара в тях, мъчно се контролира. В България, както показват данните, които цитирам, частният лихварски капитал продължава да играе роля и то значителна. Официалните данни не го обхващат, в статистиките за пласмента и влоговете той не съществува. Той се проявява в извършената работа от Погасителната каса и то в размер 29% от всичките дадени облекчения. Законът за закрила на земеделеца-стопанин постигна важен резултат. Около един милиард и 100 милиона лева задължения бидоха облекчени. Голяма част от тези облекчения обхващаха кредитите, раздадени от частния лихварски капитал. Той се почувствува тогава много засегнат от закона. Все пак, частният лихварски капитал, повече в градовете и по-малко в селата, в последните няколко години, остана да съществува и се проявява. Към този частен капитал бидоха представени от различни длъжници претенции за облекчение. Такива се дадоха, както казах, в размер на 29% от цялата маса, която влезе в Погасителната каса.

Данните са, които говорят всичко. Те са евангелието; те са фактите; от тях се правят правилни заключения. Няма нужда от думи, няма нужда от настрояния, няма нужда да знам, какво мисли Иванчо или Драганчо, няма нужда да търсим как е в едно село или в една паланка, няма нужда да се нападат длъжниците. Интересни са данните за цяла България. Това са обективните факти на българския живот; това е нашето стопанство; върху тая база ние мислим и действаме. Не отричам, че има много откълни случаи, порочни случаи, за които чувам разни думи и от депутати, и от вън, и които, изглежда, са основателни. Г-да! Не е вярно, че българските длъжници от градовете и селата, като маса, не са искали да плащат. Не е вярно, че били батаци или мародери. Не! Те не могат да се издължат предвид на конюнктурата, предвид на лихвите, предвид на сроковете, предвид на падналите цени, предвид на още други условия. Ние пък, които наблюдаваме от високо, не трябва да отричаме, че има и такива единици. Има, но те няма нас да ръководят. Стига да могат да ги хванат. Но от факта, че има откълни лица, откълни групи в цялотокупната наша стопанска дейност в града и в селото, които могат да бъдат наречени недобросъвестни, които могат да бъдат наречени батаци и пр., ние не можем по никакъв начин да сведем проблемата за облекчението — както я свеждат някои днес — до това, че се касаело за облекчение на батаци. Ние трябва да сме способни да отделим общото от частното, обективното от субективното. Пък и никой не трябва да се сърди, когато тези, които защитават своите интереси и искат да им се върнат раздадените суми, изтъкват факти на недобросъвестност на длъжници състоятелни. Те дават и примери, факти. Настроенията са стигнали до скандално състояние. Чувам от мнозина вън от Народното събрание да говорят против кооперациите въобще. Има хора, които, като чуят „популярна банка“, припада им; като чуят „земеделска кооперация“, припада им. А бе,

г-да, някои популярни банки в България може да се ръководят от някому много неприятни личности, но популярните банки въобще движат една влогова маса от 2 милиарда и 700-800 милиона лева; земеделските кооперации също движат една влогова маса от 700-800 милиона лева. Земеделската и кооперативна банка, заедно с всички принадлежащи към нея кредитни кооперации, движат трите четвърти от нашата влогова маса. Ние не можем да се отнасяме така леко към тези институти. Азъ приемам, че Х има право да каже, че въди кой си градъ еди кой директоръ направилъ туй и онуй непотчено дѣло. Допущамъ — има всевъзможни чешти. Ние можем само да пожелаем, ръководствата на популярните банки да се справят с онова, което е чурук в тях. Дето има такова, трябва да се отрже по-платищата, които са позволени. Но заради такива единични случаи да искаме да смажем популярните банки, да смажем земеделските кооперации — това е недопустимо. Това ще е едно стопанско бедствие. Не вярвам, че Народното събрание може да направи това, нито пък вярвам, че самият министър ще го допусне, след като се обсъждат някои важни съображения срещу опасностите в това отношение, които законопроектите съдържат. Би било един стопански, един политически сдизъм да направим това ей така: понеже някои не ни е приятен, да го смажем. Да смажем едно дѣло, което е всъщност здравата структура на нашата стопанска и едно временно кредитна система! (Ржкоплъскания) Азъ мисля, г-да, че при тая постановка ние няма да си служим дори с подобни догадки. Ние всички трябва да се ръководим от действителната нужда и от съображения да закрепим кредита.

Ще ви кажа няколко цифри. Три четвърти от заемите, раздадени от Земеделската банка срещу запис, към 1 януарий 1931 г., възлизаха на кръглата сума 808 милиона лева, с заеми до 10 хиляди лева. Половината от тях пък са заеми до 5 хиляди лева. Ако вземете заемите срещу залози, които към тази дата са били кръгло 1.440.000.000 л., ще видите, че повече от две трети са заеми малки, именно пак до 10 хиляди лева. Азъ имамъ подробни сведения и за другите видове заеми. Ако прегледате и тях, ще видите, че от заемите на огромната маса длъжници към Земеделската банка, на 1 януарий 1931 г., две трети или дори три четвърти са били до 5-10-20-25 хиляди лева. Шомъ мисля 40 хиляди лева, броят им става много малък. Това е и предназначението на Земеделската банка — да служи на дребните и средните стопани. Нямо повече! ако вземете сведенията за раздадените кредити чрез земеделските кредитни кооперации, ще видите, че заемите са по 2-3-5 хиляди лева; по-големите почти няма. Малките заеми са повече от три четвърти. Такива са и нуждите на нашето стопанство. Понеже Земеделската банка държи сметка, дали отпуснатите заеми се употребяват само за земеделско-стопански нужди, нашето стопанство прибягва до кредити много рядко. То избягва съблазнителта към разхищение. Селяните бягат от кредит. По инстинкт и по вътрешно чувство те знаят, че за тях Земеделската банка е майката; че за тях в днешно време и земеделските кооперации са майката, че тази майка е единствената, която ще им се притече на помощ при най-тежки случаи. За тях те са боят, те са пътят. Най-малко ние тук, от високото място, трябва да си позволим да се противопоставяме, макар по косвен начин, на тяхното процътяване. Същото се отнася до занаятчиите, дребните търговци, свободни професии, служители, работници. Същото отношение имат те към популярните банки и другите кооперации.

Ако отидем по-нататък и проверим, кога са направени най-много дългове до 1 януарий 1931 г., ще видим, че са направени най-много през 1929 и 1930 г. Въ 1929 и 1930 г. всички кредитни институти в България, начело с Народната банка, особено след като се сключи тий нареченият стабилизационен заем в 1928 г., започнаха да дават кредити, да молят всички да реорганизират своето производство. Явиха се фабриканти да правят нови машини, понеже щѣло да има разцѣтъ. Каза имъ се от тукъ, от Народното събрание, следъ сключването на стабилизационния заемъ и следъ създаването на Ипотечарната банка, че всичко въ тая страна ще протече леко и съ печалби. Те си казаха: сега да реорганизиратъ производството. Впуснаха се други да доставятъ единъ земеделски инвентаръ въ грамадни размѣри,

неотговарящи на нашите условия. Впустнаха се, прочее, всички да вземат кредити за реорганизиране на фабрики, за реорганизиране на занаятчийски работилници. Впустнаха се занаятчи да купуват сурови материали и инструменти. Търговци натъпкаха магазините си със стоки. Продаваха ги. Вземаха срещу тях само по една книга — записи, полици, поръчителства. Натрупа се всичката тази маса от кредити. А само след 7-8 месеци Б. н. банка се стресна и даде обратно разпореждане, че трябва да бързат или веднага да върнат кредитите. Отъ лекомислена инфлация на кредит, мина се катастрофално към дефлация. Стреснаха се всички. Тя едва бѣха имобилизирали сумите. Какво последва? Отивате въ Сливен или Габрово, при голѣми фабриканти. Още като влѣзете въ фабриката, питате на кого е тая фабрика, но преди да ви кажат на кого е, виждате една табела съ надписъ: „Българска народна банка“. И разбирате на кого е.

Таско Стоилковъ: Ляпчевъ получи телеграма: „Стига да ни управлява македонецъ!“

Д-ръ Никола Сакаровъ: Не мога да чуя какво казвате. Моля Ви, недейте ме прекъсва.—Това бѣше положението. Българската народна банка се върна назад и, както казахъ, вмѣсто инфлация, създаде дефлация на кредитъ. Това повлия много силно. Разбира се, и подиръ това Земедѣлската банка въ сѣщия периодъ направи сѣщото. Известни популярни банки направиха сѣщото. Известни кредитни кооперации направиха сѣщото. Паниката бѣше пълна.

Като проучите сега статистиката за времето, когато най-много сѣ натрупани старитѣ задължения, ще намѣрите, подчертавамъ, че огромната маса задължения въ банките сѣ натрупани презъ 1929 и 1930 г. Сѣщото нѣщо можемъ да констатираме и отъ даннитѣ на популярнитѣ банки и на земедѣлскитѣ кооперации.

Това положение на инфлация настана и за кредититѣ на кооперативитѣ въобще, и на специалнитѣ кооперации, начело съ тютюневитѣ кооперации, които, поради промишлената конюнктура, не можаха да изиграятъ ролята си. Натрупаха всички огромни задължения. Положението се влоши до такава степенъ, че въ днешно време никоя банка не може да рискува да каже дали, ако направи ликвидация на вземанията си, може да свърши съ собственъ активъ. Това е вѣщностъ положението.

Но, г-да народни представители, само частъ отъ сѣдствата на банките сѣ собствени капитали, а на популярнитѣ банки и кредитнитѣ кооперации капиталътъ е дѣлове. Нито една банка, включително Земедѣлската и кооперативна банка, не работи съ повече отъ 1/6, най-много 1/4—1/3 свои собствени сѣдства, свои капитали, свои фондове, свои резерви. Всичко друго е влогове. И ако погледнете какво е било положението на влоговетѣ, пакъ къмъ 1 януарий 1931 г., и ако проследите развитието имъ поредъ, отъ 1928 г. досега, вие ще видите, че въ 1928 и 1929 г. тѣ се движатъ къмъ една сума отъ 12-13-16 милиарда лева. Сега възлизатъ на 13½-14 милиарда лева. Като прибавите къмъ тѣхъ и сумитѣ на собствени сѣдства, на собствени капиталитѣ, ще стигнете до сумитѣ, които съставляватъ пласментитѣ на тия кредитни учреждения.

Има единъ въпросъ, който занимава мнозина и по който се изказаха мнения отъ нѣкои: какъ да посегнемъ на влоговетѣ. Азъ бѣхъ много доволенъ, че правителството категорично каза, че това не може да се мисли. Бѣхъ доволенъ, когато министърътъ на правосъдието каза, че действително това, ако би се практикувало, би било въ обратенъ смисълъ сѣщо единъ стопански сдѣлъкъ. Ако се касаеше въ България за голѣми капитали и за голѣми влогове, предназначението на които е да получаватъ възможно повече ренти, печалби, като лихви, то можеше да се намѣрятъ аргументи за известно посѣгане на подобни влогове. Но дори въ голѣми държави, където влоговетѣ сѣ голѣми, на голѣми капиталисти, тая мѣрка не се практикува прѣко, по простата причина, че щомъ се изяви идеята за посѣгане върху влоговетѣ, влоговетѣ започватъ обратно шествие изъ банките, или пакъ намиратъ други пласменти и имобилизации, които могатъ да бъдатъ страшно опасни за стопанския животъ. Но въ такива случаи тѣ се практикуватъ. У насъ такава идея не може да се проповѣдва. Нѣкои правятъ грѣшни заключения, като взематъ цифрата на влоговетѣ и виждатъ, че освенъ до 2, 5, 10, 50 хиляди лева влогове, има и такива по 300-500 хиляди лева и повече. Г-да! Най-голѣми-

ятъ влогъ въ Българската земедѣлска банка, къмъ 2½ милиарда лева, е отъ Пощенската спестовна каса. Тѣзи 2½ милиарда лева се събиратъ отъ суми максимумъ до 60.000 л. по законъ. Отъ тѣзи 2½ милиарда лева влогове най-голѣмата частъ сѣ до 5, 10, 20 хиляди лева; една частъ сѣ повече отъ 20 хиляди лева. Тѣзи суми сѣ влогове отъ всички сѣрѣди на нашето население, включително до случайни работници, инвалиди. Останалитѣ, по-голѣмитѣ влогове, до 60.000 л., сѣ най-много отъ различни благотворителни и други дружества и учреждения.

Въ Земедѣлската и кооперативна банка, въ популярнитѣ банки и въ земедѣлскитѣ кооперации частни влогове голѣми, и то за по-дълги срокове, почти нѣма. Въ популярнитѣ банки има по-значителни търговски влогове за къси срокове. Въ земедѣлската и кооперативна банка има такива влогове, обаче най-голѣмитѣ отъ тѣхъ сѣ фондове: училищни, общински, държавни, благотворителни, митрополитски и пр. Тѣзи работи трябва да се знаятъ точно, за да се има предвидъ, кое собствено и по кой начинъ може да бѣде засегнато и въ какво направление ще се дойде до сътресение или закрепване на нашия стопански животъ.

Има и други по-голѣми влогове въ популярнитѣ банки и въ Земедѣлската и кооперативна банка, както има сравнително голѣми влогове и въ частнитѣ банки. Касае се за търговскитѣ влогове. Обикновено тѣ сѣ на текуща сѣтка или пакъ сѣ влогове безсрочни. Даже тѣ сѣ най-опаснитѣ за кредитнитѣ учреждения, тъй като кредитнитѣ учреждения не сѣ въ положение да спазватъ редовно отнoшението между краткосрочнитѣ влогове и краткосрочнитѣ пласменти. Затова, когато дойде тѣхната ликвидация, става пълна стагнация, достига се до фалименто, до пропадане. При това търговскитѣ влогове не могатъ да бъдатъ сѣмтани, въ тѣхната цѣлостъ, като влогове, които изразяватъ благополучие. Не, г-да, 50% отъ тѣзи влогове сѣ изразъ на несигурностъ, на непласирани пари отъ страхъ за тѣхното загубване. Държането имъ въ известни кредитни учреждения е временно. Търговцитѣ могатъ при пръвъ благоприятенъ случай да ги изтеглятъ. Веднага щомъ чуятъ нѣщо за посѣгане на влоговетѣ, ги теглятъ. Или пакъ ги теглятъ, за да ги употребятъ за нуждитѣ на тѣхната подновена търговска деятельность, ако има благоприятни условия за нея. Това не е лесна работа за кредитнитѣ учреждения. Щомъ всѣки день отъ 1933 г. насамъ живѣемъ подъ знака на войната; щомъ всѣки моментъ има кризи, стагнации, и щомъ има законодателство, което люшка стопанския животъ, естествено е, че не е възможенъ нормаленъ животъ, за който става дума и за който всички приятели на мира копнѣятъ.

Съ този анализъ искамъ да ви покажа, че 3/4 и отъ влогового дѣло застѣга все сѣщитѣ сѣрѣди, които застѣга и 3/4 отъ пласментното дѣло. Следователно, касае се за кредита на дребнитѣ и сѣрѣднитѣ наши градски и селски сѣществувания, за който кредитъ ние сме длѣжни да мислимъ, тъй като голѣми приливи на капитали, на влогове нѣма. Като се направи добре анализа на баланситѣ на банките, ще се види, че голѣма частъ и отъ показванитѣ увеличения на влоговетѣ на 1 януарий следващата година, се дължи на тѣхното олихвяване, а не само на нови влогове.

Председателствуващъ Димитъръ Пешевъ: (Звъни)

Д-ръ Никола Сакаровъ: А, чакайте, имамъ още време.

Председателствуващъ Димитъръ Пешевъ: Още петъ минути.

Д-ръ Никола Сакаровъ: За 15-20 минути ще свърша.

Г-да! Азъ дохождамъ до други елементи на законопроекта. Г-да министритѣ, които внесоха законопроекта, сѣ запазили нормата 300.000 л. за облекчения и процентнитѣ намаления. Тѣ не сѣ увеличили процентитѣ на намаленията и не сѣ разширили сѣществено обсега на законопроекта. Разбирамъ мотивитѣ. Обаче по косвенъ начинъ се прокарва едно положение въ нѣколко разновидности, свързано съ въпроса за манипулацията съ облигациитѣ отъ тѣй наречената Погасителна каса. Г-да! Най-напредъ този въпросъ има единъ основенъ недѣлъкъ. Оперира се съ облигации, които иматъ ужъ своя номинална стойностъ, а предварително се заявява въ законопроекта, че тѣ нѣматъ тая номинална стойностъ, т. е. при тиража ще бъдатъ изплатени по курсъ 70 — изрично

казано — ни по-малко, ни повече. Създава се положението, че съответните банки ще правят своите баланси съ суми по номиналната стойност на тяхните облигации, които не ще имат тая действителна стойност. Значи, законодателят предварително им казва: вие ще съставите фалшиви баланси. Това предварително условие не може да се постави; то се преследва от всички закони, начело с най-стария — търговския закон. Нбищо повече, на застрахователните пък дружества е казано: вие ще си облъчете в подобни облигации, до колкото обичате, ваши математически резерви. Ами че думите „математически резерви“ включват математическа точност, а тук има математическа лъжа — и то предварително узаконена — с 30%. Това не може. Това са главни елементи, които само с тези няколко думи желаях да засегна. Всички, които боравите с тая материя, разбирате тяхната важност; разбира я и г-нъ министърът. Той сигурно най-много е разсъждавал, докато се реши на подобен текст.

После, дава се широко право за изплащане с облигации на задълженията, които са влезли в Погасителната каса. Разбирамъ. Но, г-да, предвид на този социален състав на нашето население, селско и градско, които ви изяснихъ, да не се заблуждава никой, че от лъжката възможност за купуване на облигации и за изплащане съответни рати чрез такива облигации, купени на пазара по 48 л., 51 л., 52 л. и пр. за 100 л., което значи облекчение с нови 50% от изплащаната рата, ще се възползват само ония длъжници, или най-много тѣ, които са с задължения, да кажемъ, надъ 150, 200, 300 хиляди лева. Касае се само за задължения, влезли в Погасителната каса. Огромната маса не ще бъде в положение да се възползува от това, защото тя трябва да дължи си отъ 10-15 хиляди лева и гледа да ги плати въ 10-15 години. Дохода на селската маса знаете. И преди 5 години, и преди 3 години, и понастоящемъ той е много низъкъ. За голямо съжаление, мисля азъ, и подиръ 2, 3, 4 години, докато се създаде планъ за повишаване на нашето стопанство, той ще се движи подъ екзистенцъ-минимума. Тази фаворизация ще има приложение, но ще засегне ония хора, които наистина иматъ голѣми задължения, но поради положението и активитѣ имъ ще могатъ да намѣрятъ, напримеръ, 50.000 л., за да купятъ облигации за 100.000 л. по номиналната имъ стойностъ съ тия 50.000 л. и съ 100.000 л. да изплатятъ задължения 200.000 лева. Обикновениятъ селянинъ, обаче, или занаятчия, съ 5-15 хиляди лева дългъ, нѣма да направи това, още повече, че кредитътъ на селянина или занаятчията е главно при земеделската кооперация, популярната банка или при Земеделската и кооперативна банка. Също не на малцина кредитътъ е при нѣкой лихварь. Нѣма кой да ги улесни да купятъ облигации, за да изплатятъ дълга си по номиналната стойностъ, а фактически съ половина стойностъ. Това ще бъде за по-състоятелните голѣмо благоприятстване.

Има и друга мъжнотия, която отруждава най-много длъжниците, а именно, че почти всички кредитни институти, които дадоха облекчение на длъжниците по наредба-законъ, която е въ сила сега, гледатъ съ пълно недоверие на облекчениитѣ. Почти всѣки, който е поискалъ облекчение, се лишава отъ правото да има кредитъ по-нататъкъ. Той е записанъ веднага въ единъ черенъ списъкъ. Кой е негова милостъ? Негова милостъ е искалъ облекчение. Шкарто. Информаторътъ съобщава: той е облекченъ. Щомъ е облекченъ, значи той е умрѣлъ за кредита. Така се разсъждава. Коя е причината? Причината лежи въ самата наредба-законъ. И законопроектътъ запазва едно важно положение. За да гарантира възможността на Погасителната каса за събиране на сумитѣ отъ облекчениитѣ длъжници, предвижда пълна възбрана върху имотитѣ на длъжника. Понеже ипотека е върху цялия имотъ, независимо отъ размѣра на дълга, възбраната засѣга всичко. Длъжникътъ залага предъ Погасителната каса цялия си собственъ имотъ и нѣма възможностъ да го представи никъде за гаранция за другъ кредитъ, макаръ че дългътъ е много по-малъкъ. Не може да остане този режимъ и занаятчията. Трѣбва да се направи едно ограничение: да се каже за кои имоти и въ какви размѣри остава ипотека и възбраната, за да може съответниятъ длъжникъ да действа за получаване кредитъ и по-нататъкъ. Нали целта е да бъде задръжанъ кредитътъ? Какъвъ смисълъ има да даваме облекчение на занаятчията, търговеца и на земеделеца, ако не ги поставимъ напосово въ положение да продължатъ своята де-

ятелност, отъ които да иматъ и за себе си, и да платятъ съответната рата отъ непростения дългъ!

Единъ въпросъ, обаче, г-нъ министърътъ е разрешилъ добре по отношение на ония селски стопани, които иматъ право да получатъ облекчение. За тяхъ е разрешенъ въпросътъ въ смисълъ, че въ облекчителната маса са включени и задълженията по ипотека. Цѣлятъ имъ имотъ се има предвидъ при облекчението, както и всичкитѣ имъ задължения. Всички задължения интересуватъ Погасителната каса за такива длъжници селски стопани. Съ това г-нъ министърътъ иска да облекчи по-голямата маса отъ селското население. Считамъ, че мотивътъ, който е игралъ роля за прокарване на това постановление за селскитѣ стопани, е отъ значение и за занаятчиятѣ и за дребнитѣ търговци. Тѣ иматъ право за облекчение до 20 и до 30%, а земеделцитѣ до 40% отъ тяхнитѣ задължения. Тѣ се намиратъ въ същото положение. И тяхнитѣ ипотечни задължения трѣбва да се включатъ въ облекчителната маса, щомъ влизатъ въ Погасителната каса.

Минавамъ, всички главни въпроси набързо, като си запазвамъ правото, ако законопроектътъ бъде пратенъ въ финансовата комисия, да взема думата и да се изкажа по-подробно по неговитѣ постановления. Разрешенъ е въ законопроекта правилно и единъ другъ въпросъ. Като остава базата 300 хиляди лева за облекчения, прави се една умѣстна бележка: „Ако, обаче, активитѣ на съответенъ длъжникъ е 150 хиляди лева и повече, той не може да поиска облекчение“. Право е. Искатъ да кажатъ, че като има повече отъ 150 хиляди лева активъ, той надминава своя пасивъ и може да работи безъ облекчение. Това е ясно. Ако сумата падне отъ 300 хиляди на 200 хиляди лева, съответно трѣбва и сумата на актива да бъде намалена. Не можемъ да установимъ подробноститѣ въ пленума при генерални дебати. Това ще може съ точностъ да се установи въ комисията. Ще се видятъ даннитѣ, които иматъ предвидъ г-нъ министърътъ и другитѣ. Азъ имамъ нѣщо предвидъ и по това, както и по други подробности, но не мога да го обсъждамъ сега, предвидъ на това, че времето ми се изчерпа и изобщо то е кратко по правилника за такива голѣми въпроси.

Председателствувашъ Димитъръ Пешевъ: Свършвайте.

Д-ръ Никола Сакаровъ: Ще заключа. Въ края на краищата Камарата би могла да ми разреши още 10 минути.

Председателствувашъ Димитъръ Пешевъ: Председателството разрешава.

Д-ръ Никола Сакаровъ: Но и Камарата разрешава. Г-да! Има едно мнение — да нѣма Погасителна каса. Азъ бихъ свикналъ съ идеята да има Погасителна каса. При аргументацията, обаче, която се прави противъ смятането на Погасителната каса, бихъ казалъ, че могатъ да се намѣрятъ съображения, тя да бъде прехвърлена като институтъ или служба при Земеделската и кооперативна банка преди всичко за задълженитѣ на огромната маса, които са къмъ Земеделската и кооперативна банка, къмъ популярнитѣ банки и земеделскитѣ кредитни кооперации.

Индивидуалното третиране на длъжниците, което г-нъ министърътъ е запазилъ и въ законопроекта, азъ одобрявамъ, защото при индивидуалното третиране отъ страна на добросъвестнитѣ познавачи на работата, отъ самитѣ популярни банки, отъ самата Земеделска и кооперативна банка и отъ земеделскитѣ кредитни кооперации ще се постигнатъ по-добри резултати, отколкото при масовото отсичане за всички еднакво. Ще попаднатъ всички, значи, не само които заслужаватъ облекчение, поради своето социално положение и нужда, а и добре поставени, които не е справедливо да се ползватъ отъ облекчението, за които срѣдствата дава държавата чрезъ Погасителната каса.

Остава откритъ въпросътъ, който е свързанъ съ ипотечарнитѣ задължения. Министритѣ са го разрешили по единъ начинъ близъкъ на досегашния: 10 години отсрочка и 6% лихва. Г-да! Лихвата е първиятъ, може би, въпросъ на кредита. Да бъде лихвата 1½%, 1%, ½%, или да нѣма лихва — такова гледище не мога да поддържамъ. Нито въ Англия, нито въ Шатитѣ съществува подобенъ процентъ. Разбирамъ лихвата да се движи около процента на най-големия спестовенъ институтъ, на Спестовната каса, 4%. Разбирамъ най-сетне, за да не подбивамъ нашиятъ ценни книжа въобще — да се движи до

5%. До този процент стигнахме за нашите държавни ценни книжа. Но не може да приемем, щото облигациите да бъдат със 3%, когато държавата призна на Земеделската и кооперативна банка за тях 5%, а в законопроекта постановява, че тя, Земеделската и кооперативна банка, може да реши увеличаване на процента, например на 4 или 5% за кредитните сдружения. Повтарям, Земеделската и кооперативна банка получава 5% по решение на Министерския съвет. Нямам нищо против това; също не съм против разширението на това право за кооперативните сдружения, но то трябва да бъде задължително. 5% е добър процент за условията на нашия кредит. Иначе би понасяла загуби, които не ще й позволят да прави добър пласмент. Стремим се да се намали лихвата на кредита трябва да бъде съобразен с поставянето в положение да живеят институтите, които са дали облекчения. Иначе нито популярните банки, нито кредитните земеделски кооперации, нито Земеделската и кооперативна банка ще бъдат в положение да намалят процента на своите кредити за кооперативите и частните лица, по простата причина, че не може да се издържат със низки проценти на облигациите ни. Има някои, които мислят, че има фондове, които евентуално би могло да бъдат взети за тия цели. Г-да! Една дума само ви казвам: според действителните данни за 3/4 от нашите кредитни учреждения, всичките фондове, както и всичките други средства, почти до границата на капитала или дяловия капитал, са пласирани в заеми. Благодарение на недостатъчните нови средства и разширението нужди за кредити, фактически всички тия учреждения са пласирали своите средства в фондове, и то в заеми, а не само в това, което изпква чрез някои и други имоти, които бещат, и което може да бъде осъдително. Касае се за пласиране, за кредити, които да задоволява стопанските цели и задачи на самите тия институти.

По въпроса за ипотеките изобщо, по който ние сме отрупани с различни изложения, трябва да кажа следното. В законопроекта виждаме отклонения с постановления и за други заеми, например за заемите поради земетресението от 1928 г. Разбирам от едно изъяснение на г-нъ министъра на правосъдието, че той смята — не че с това е предричил този въпрос — за неуместно да бъдат третирани тия заеми в този закон. И мисли, че трябва да се намърят пътища за тях чрез отделни закони. Ако е така, сега ще кажа, че остава и още една проблема за облекчаване — положението на кредита в Българската ипотечна банка. Въпросът е за този голям факт, който съществува у нас, че нашата държава търпи два различни курса на един и същ златен франк. Има курс при Б. и банка 19 кръгло за швейцарски франк след девалвацията му. Поддържа се и изкуствено курс средно 27 за плащане задълженията към Ипотечната банка. Ето един въпрос, който трябва да намърим своето разрешение, ако не в този закон, както твърди г-нъ министърът, то в отделен, но това трябва да бъде уредено. Знаем, че Българската ипотечна банка по други закони заемаше едно привилегировано положение. Това беше, когато тя още имаше чужд капитал. Тя не е сега в това положение. Разрешението на въпроса трябва да бъде сега поне по-друго. Оставям този въпрос, без да го обсъждам в подробности. Но несправедливо е да се поддържат два курса, като се налага по-висок. Така няма съответствие между стойността на имотите, тяхната доходност и плащанията на ипотечните заеми. Ние не можем да искаме разоряването на никого.

Заклучавам. Ето резултатът, до които се е достигнало с наредбата-закон за дължниците от 7 август 1934 г. Поискани са облекчения за 10 милиарда лева кръгло чрез Погасителната каса. За половината са дадени облекчения на една сума кръгло 5 милиарда лева. В тази маса фигурират 68-70% облекчения, искани и дадени от Земеделската и кооперативна банка, от популярните банки и кредитните земеделски кооперации.

Въ подкрепа на това, което аз мотивирах, фактически, значи, отношенията са били такива, че пълни две трети са за смътка на тия институти. Ето къде се явява голямата опасност за по-нататъшни действия, особено когато 3% е лихвата на облигациите, когато 70% е тяхната реална стойност при тираж и когато 50% е тяхната пазарна стойност при плащане. То значи, че облекчението не ще се отрази благоприятно за действително слабите социални категории; ще се възползват икономически по-силните и то за смътка на държавните, на народните средства.

мически по-силните и то за смътка на държавните, на народните средства.

Г-да! По косвен път се засягат кредиторите, които са в двесте трети популярните банки и другите кооперативни кредитни институти. Една трета или 29% са частни лица и само 6.7% частни банки. Всички ония, които си възбразяват, че с този закон, както и с наредбата-закон сега действаща, са засегнати частните лихварски банки, са на погрешен път. Всичкост цълата облекчителна материя е засегнала преди всичко Земеделската и кооперативна банка, земеделските кооперации и популярните банки. Това беше целта на създателите на наредбата-закон от 7 август 1934 г. Законът на Муханова имаше друга тенденция, но той не се приложи.

Понеже сумата на облекчения трябва да се вземе от държавния бюджет, от същото това население, следва, че фактическото облекчение, което се дава в малък процент за най-малките, дребните занаятчии, търговци и земеделци, се покрива пак от тяхния собствен джоб чрез приходите, които трябва да дават на държавата, като консумират предмети, плащат косвени данъци и като вносители на данъци от занятия. При това хората на труда и свободните професии използват само разсрочки и намаляване на лихви.

Г-да! Аз мисля, че тази тенденция, която прокарва законопроектът по един косвен начин, всъщност, да засегне Земеделската и кооперативна банка, стълбът на нашето кредитно дело, да засегне кооперативите и популярните банки, е най-опасната в законопроекта. Тя е засилена, тя е удвоена, тя е, може би, два пъти и половина увеличена чрез обезценката на облигациите при тяхния тираж и чрез улесненията на по-състоятелните длъжници да се наплащат по-леко с облигации, от които не ще може да се възползува голямата маса от длъжниците. Тая обезценка на облигациите не бива да остане.

Вие мислите ли, прочее, кой у нас би мислял, че проблемата за задълженията, било с тия намаляния, които има досега, било с обезценката на облигациите по този начин, по който ще се действа сега, би била разрешена? И това при условията на една структурна криза за стопанската система? Това е заблуждение. Аз казвам: при социалния характер и стопанската структура на нашето население законопроектът няма да даде големи резултати. Резултати може да се получат не подир 2-3 години, а след повече години. Ще се получат, само ако установим една действителна планова работа за стопанския подъем в страната. Този подъем да повдигне доходите на дребните съществуваания, на средните съсловия, на всички категории труд. Тъ ще почувствуват облекчение, когато имат добри доходи. Въ сегашните условия тия облекчения, които се дават и които облекчават те ще почувствуват слабо, не ни задоволяват, но все пак те са необходими. (Общи ръкоплескания)

Председателстващ Димитър Пешев: Давам 10 минути отидих.

(След отидиха)

Председателстващ Димитър Пешев: (Звъни) Заседанието продължава.

Има думата народният представител г-нъ Георги Марков.

Георги Марков: (Отъ трибуната) Г-да народни представители! Взех думата по дебатирания законопроект, защото засяга един голям въпрос, по който има да си каже думата Народното събрание. Въпросът за облекчение на длъжниците се повдигна не от когато започна заседанията си туй Народно събрание, от миналата година, а от много по-рано и не е слизал от сцената досега. Но от когато почна да заседава това Народно събрание, аз имах възможност да чуя най-разнообразни мнения по проблема за облекчение на длъжниците и заздравяване на кредита, тъй като въ канцеларията на Народното събрание дойдоха повече от 4-5 хиляди искания въ връзка с облекчението на задълженията, които искания ме заставят да изляза на трибуната на Народното събрание и да кажа мнението си по този, наистина, голям проблем. Ако аз не бих взел думата по законопроекта, можеше да се смътне, че аз зертiram отъ положението, което заемам, че не съм имал куража да изляза да кажа тук мнението си, че не съм взел участие въ разрешението на този проблем.

Азъ взехъ думата сега, за да кажа моето разбиране, основано на сведенията, които имамъ възможностъ, чрезъ положението, което засемамъ въ Народното събрание, да получа въ най-големъ размъръ.

Г-да народни представители! На друго място азъ препоръчахъ, че вмѣсто да създаваме единъ законъ, съ който да се измѣнятъ и допълнятъ действащиятъ законъ за облекчение на длъжниците и многобройнитъ му измѣнения и допълнения, би било много по-добре и много по-добри резултати биха се постигнали, ако създадемъ единъ новъ законъ за ликвидиране съ задълженията. Защото винаги съмъ схващай, че ако не ликвидираме окончателно съ въпроса за задълженията, той утре ще занимава както Народното събрание, така и цялия народъ и ще бѣде една прѣчка за правилното развитие на нашето народно стопанство. Азъ съмъ считалъ, че единъ законъ за облекчение на длъжниците и заздравяване на кредита по-опростотворенъ, безъ голѣмитъ формалности на досегашнитъ закони, единъ законъ, който не прави категоризирания на длъжниците, който недвусмислено ще даде онова, което е необходимо, ще донесе действително облекчение на народното стопанство и ще ликвидира завинаги този въпросъ, ще освободи народното стопанство отъ вредното влияние на непълното му разрешение.

Отъ друга страна, понеже облекчаването на задълженията засѣга не само тѣзи, които иматъ да даватъ, не само тѣзи, които сѣ поръчителни на длъжниците, но и кредиторитъ, и кредитнитъ институти, засѣга и много други въпроси, свързани съ кредита въ държавата, азъ мисля, че много по-правилно бихме процедирали, ако създадѣхме единъ новъ законъ, който ясно, категорично и недвусмислено да разреши веднажъ завинаги проблемата за задлъжливостта у насъ.

Г-да народни представители! Нѣма да се спирамъ на многото въпроси, които сѣ свързани съ задълженията, нѣма да се спирамъ и на онова, което се каза. Ще се спра само на онѣзи въпроси въ връзка съ задълженията, по които азъ имамъ мое мнение, което искамъ да го изкажа тукъ, като ще ви посоча и ония данни, съ които аргументирамъ моето мнение.

Всички трѣбва да благодаримъ за това, че настоящиятъ законопроектъ не раздѣли Народното събрание на народни представители приобщени къмъ управлението и на народни представители неприобщени къмъ управлението — оппозиционни. Това прави честь на Народното събрание. Вие сами сте свидетели на това, което се изнесе до сега отъ 8-тъ г-да народни представители, които говориха по законопроекта. Всѣки изказа своето мнение независимо отъ мѣстото, което заема тукъ, въ Народното събрание. Ще трѣбва да добавя, че и азъ не правя въпросъ на довърше или на недовѣрие къмъ онѣзи, които сѣ внесли настоящия законопроектъ. Дълга да изкажа благодарността си за това, че е внесенъ най-после тоя законопроектъ, чаканъ дълго време отъ Народното събрание, за да добие най-после проблемътъ за задълженията у насъ своето разрешение, и съмъ убеденъ, че той ще го добие чрезъ дебатитъ, които ще се развиятъ тукъ, и чрезъ онѣзи, които ще се развиятъ въ комисията.

Сега ще искамъ да разгледамъ конкретно всички ония въпроси, които сѣ поставени за разрешение, и да кажа своето мнение. Макаръ да намирамъ, че би било по-полезно, по-результатно, ако създадѣхме единъ новъ законъ за облекчение на длъжниците и заздравяване на кредита, който да ликвидира единъ пътъ завинаги съ проблема за задълженията, азъ ще кажа мнението си, конкретно по въпроситъ, които се засѣгатъ отъ законопроекта.

Г-да народни представители! Не чухъ другъ народенъ представителъ да се изкаже по въпроса за датата — задълженията до коя дата ще трѣбва да получатъ облекчение? Азъ мисля, че установената въ действащия законъ дата 1 януарий 1931 г., която е възприета и отъ законопроекта, не е тая, която може да тури точка и да ликвидира съ проблема за задълженията. Кой ми сѣ основаниата за това? Въ чл. 2 на стария, сега действащия законъ, се казва така: „Предметъ на облекчението по настоящия законъ сѣ възникналитъ до 1 януарий 1931 г. включително прѣки и косвени задължения и тѣхнитъ подновявания следъ тази дата на физическитъ и юридическитъ лица“. Значи, стариятъ законъ включва въ обекта на облекчението не само задълженията до 1 януарий 1931 г., но и задълженията, направени следъ 1 януарий 1931 г. за покриване на стари задължения. Значи, не се прави ограничение на датата, до която да бѣдатъ взети заемитъ, послужили за покриване на стари задължения. А законопроектътъ, внесенъ сега отъ четиримата г-да министри, за тия заеми казва съвършено друго.

Азъ ще го прочета, за да сме наясно, защото по този въпросъ искамъ да изкажа едно мнение съ необходимитъ аргументи. Въ чл. 2 се прибавя нова алинея: „Задълженията, възникнали следъ 1 януарий 1931 г. до 7 августъ 1934 г.“ — значи, туря се ограничение — „се облекчаватъ, ако длъжникътъ ги е поелъ за погасяване на стари задължения, произходящи преди 1 януарий 1931 г. и доколкото сѣ употребени за това. Установяването на тия обстоятелства става само съ писмени доказателства“. Тукъ пропуснахъ да ви съобщя, че въ чл. 2 на сега действащия законъ за доказването, че задълженията следъ 1 януарий 1931 г. сѣ послужили за покриване на стари задължения, не е ограничено да се служи само съ писмени доказателства, а е предвидено едно широко ползуване „съ всички допустими по закона доказателства“.

Азъ съмътамъ, че даже и да би останала датата 1 януарий 1931 г., ние не можемъ да се съгласимъ да се стѣснява повече съществуващиятъ законъ. Не е тайна, че ако не съществуваше убеждение у българския народъ и у всички ни, че законътъ е непълненъ и не е разрешилъ напълно въпроса за задълженията, нѣмаше да се внесе тоя законопроектъ, съ който даваме възможностъ и на нови длъжници да се ползуватъ отъ облекчения. Ако се приеме новата алинея на чл. 2, ние ще отегчимъ положението особено на две категории отъ длъжниците — земеделцитъ и занаятчий, защото никой отъ земеделцитъ и отъ занаятчий нѣма писмени доказателства, за да установи, че задълженията, които е направилъ следъ 1 януарий 1931 г. до 7 августъ 1934 г., наистина сѣ послужили за покриване на стари задължения. Законопроектътъ, споредъ мене, отегчава длъжниците и намалява възможността да се възползуватъ отъ него ония, които справедливо чакатъ да получатъ облекчения. Ще бѣдатъ затруднени да представятъ писмени доказателства, преди всичко, както казахъ, земеделцитъ и занаятчий, които не пазятъ никакви писмени документи за задълженията си. Искането на писмени доказателства има оправдание само за търговцитъ, които иматъ счетоводни книги въ канторитъ си. Тѣ много лесно ще представятъ писменитъ доказателства и ще могатъ да си послужатъ съ тѣхъ, за да получатъ облекчение. Но законопроектътъ цели, както и досегашнитъ закони целятъ, преди всичко, облекчение задълженията на земеделцитъ, на занаятчий, а следъ това на търговцитъ и на свободнитъ професии. Ако ние наистина искаме да облекчаваме тия категории длъжници — земеделцитъ, занаятчий, търговци и свободни професии — азъ съмътамъ, че ограничението въ законопроекта трѣбва да се премахнатъ, защото хиляди заявления за искане на облекчения ще свършатъ безъ резултатъ. Вмѣсто да ограничаваме ползуването отъ облекчение за заемитъ, сключени следъ 1 януарий 1931 г. за покриване стари задължения, не е ли по-право и по-основателно да сложимъ по-късна дата, за да не искаме отъ длъжниците да представятъ писмени доказателства?

Азъ имамъ и други основания за това. Отъ статистическитъ сведения, съ които не желая да ви занимавамъ, защото съ тѣхъ си послужиха всички, които тукъ говориха, се вижда, че най-малко 3/4 отъ задълженията, сключени следъ 1 януарий 1931 г., сѣ за покриване на стари задължения. Ако вземемъ предвидъ и други съображения, пакъ идваме до същото заключение — че отъ 1 януарий 1931 г. поне до края на 1932 г. нѣма нови задължения. Ако има задължения, ако старитъ длъжници сѣ увеличили задълженията си следъ 1931 г., тѣ сѣ задължения за покриване на стари такива.

Друго съображение, което имамъ предвидъ, за да поддържамъ предвиждането на по-късна дата отъ 1 януарий 1931 г., е и това, че ако ние искаме искрено да облекчимъ длъжниците, сключили задължения следъ 1 януарий 1931 г., за да покриятъ стари задължения, ще направимъ по-добре, ако още повече ги облекчимъ, а не да предвиждаме въ новата алинея на чл. 2 представянето на писмени доказателства.

Малцина засегнаха въпроса, че трѣбва да се предвиди по-късна дата за облекчение на длъжниците отъ датата 1 януарий 1931 г. Нѣщо повече — нѣкои дори сѣмътатъ, че е абсолютно неприемливо да предвиждаме по-късна дата. Азъ ще ви наведемъ и други основания, освенъ тия, които ви наведохъ досега, за да ви убѣдя, че е умѣстно да предвидимъ по-късна дата. Кой сѣ тия основания? Азъ разгледахъ статистическитъ сведения за ценитъ на земеделскитъ произведения. Отъ това, което ще изнеса предъ васъ, не може да се направи друго заключение, освенъ, че кризата не е спрѣла. Започнала е отъ 1930 г. и е продължила съ най-пагубни резултати презъ 1931 г., презъ 1932 г., а презъ 1933 г. е направила най-

големи поражения. От 1934 г. почва един по-нормален стопански живот в нашата страна.

Ето данните, извадени от официалните статистически издания за 1938 г., за индекса на цените на земеделските произведения, който е най-сигурно мерило за благосъстояние на земеделците, а, следователно, и на целия народ, тъй като земеделците са болшинството в нашата страна. От тях зависят всички други съсловия. Ако те са добре, и другите съсловия са добре. Понеже от тях сведения можем да извадим някои заключения, аз съм длъжен да ви ги прочета.

При индекс на цените на земеделските произведения за периода 1908-1912 г. — 100, в 1928 г. индексът става 4069, в 1929 г. — 3637, в 1930 г. — 2070, в 1931 г. — 1437, в 1932 г. — 1408, в 1933 г. — 1096 и в 1934 г. — 927.

Следователно, намаляването на цените на всички земеделски произведения е почнало от 1928 г. вървело е кресчесто, за да станат през 1934 г. близо 5 пъти по-ниски от цените през 1929 г.

Какво показва това? То показва, че най-големият слой на българския народ, земеделското население, е търпяло големи поражения преди всичко от намаляване близо пет пъти на цените на земеделските произведения до 1934 г. А това намаляване е оказало влияние върху нашето благосъстояние от 1929 до 1934 г. В 1934 г. става едно малко покачване, едно оталожване на тия цени поради мерките, взети от държавата.

Заклучавам. Както видяхте от данните, които ви изнесох, от 1929 до 1934 г. кризата е бушувала върху най-големия слой на българския народ — земеделското население. Ако не е право да вземаме като крайна дата за облекчаване на дължиците момента, когато спадането на цените на земеделските произведения е било най-големо, също така не може да бъде основателно да вземаме и момента, когато кризата е била в своето начало. От тия сведения, които набързо ви нахвърлих, аз заключавам, че няма да бъде грешка, а ще бъде напълно оправдано, ако приемем срѣдното между 1930 и 1934 г. А това е краят на 1932 г. До тая дата трябва да бъдат облекчени всички задължения, като включим и ония, за които сега се искат писмени доказателства, че са отишли за покриване на стари задължения. Така ще дадем облекчение на онези, които наистина са били затруднени от кризата и не са могли да посрещнат своите задължения.

Аз ще посоча какво е било и съотношението между цените на земеделските произведения и цените на индустриалните произведения. Ще ви дам статистически сведения от държавен институт, за да подкрепя моята теза за необходимостта от предвиждане на по-късна дата от 1 януарий 1931 г.

Цените на земеделските произведения на едро, при индекс 100 за 1929 г., през 1930 г. спадат на 75, а цените на индустриалните произведения спадат на 93. През 1931 г.: земеделските произведения — 54, индустриалните — 79. През 1932 г.: земеделските произведения — 46, индустриалните — 71. През 1933 г.: земеделските произведения — 41, а индустриалните — 72.

Виждаме, следователно, че докато цените на земеделските произведения спадат от 100 на 75, на 54, на 46 и на 41, цените на индустриалните произведения спадат от 100 на 93, на 79, на 71, и се покачват на 72.

Следователно, земеделското съсловие е било принудено, върху голямото спадане на цените на земеделските произведения, да купува сравнително по-скъпи индустриални произведения, без които не може никое домашно.

За никого не е тайна — и аз не исках да търся никакви доказателства за това, за да ви убеждавам, защото не вярвам никой да го оспори — че след 1930 г. цената на земята е спаднала минимум с 50% в сравнение с цената, която е имала земята през 1928, 1929 и 1930 г. Следователно, независимо от понижаването цените на земеделските произведения несъразмерно с спадането цените на индустриалните произведения, и цената на земята е спаднала с 50% през тоя период. Това също така е доприносено за задължителността.

Григоръ Василевъ: Съ 60-70% е спаднала цената на земята.

Георги Марковъ: Спирамъ ви вниманието, г-да народни представители, и върху друг един голям въпрос. Съ него всички тук се занимахме, всички оратори си изказаха своето мнение, обаче те не засегнаха въпроса така,

както аз го разбирамъ. Може аз да мисля погрѣшно, обаче аз мисля другояче, не тъй, както мислят другите г-да. Въпросът е за несъответствието между лихвения процент в българската държава и доходността на земеделското стопанство, доходността на труда, дохода на всеки един български гражданин.

Какви са данните за това? Имамъ данни от Института за земеделска икономия при Агрономическия факултет. Тоя държавен институт е правил наблюдения върху доходността на земеделското стопанство и върху лихвения процент на нашите държавни и частни кредитни институти и дава следните официални данни. В 1928/1929 г. земеделският капитал е бил възнаграждаван с един доход от 10-2%. През тоя време лихвеният процент на Земеделската банка е бил 12%. Значи има една разлика от 1-8% между лихвата на заемите, сключени при Българската земеделска банка, и доходът от земеделското стопанство, която разлика е била в тежест на стопанството. В 1929/1930 г. доходът на земеделския капитал е 5-3%, а лихвеният процент на Б. з. к. банка си остава 12% — една разлика в полза от дохода на земеделеца с 6-7%. В 1930/1931 г. има вече едно намаление на дохода от земеделския капитал на 3-4%, а лихвата на Б. з. к. банка е 11%, или една разлика в полза, в вреда на земеделеца-стопанин, от 7-6%. За следните години нямамъ данни, обаче аз съмтам, че и през следните години, от 1931 до 1934 г., доходността на земеделския капитал ще върви все надолу, за да стигне до 2%. През 1934 г. цените на земеделските произведения, както ви казах, са спаднали много — индексът е 927. Следователно, тогава земеделското стопанство е било дефицитно, без срещу това да е намалена чувствително лихвата в нашите кредитни институти.

Такава е лихвата в държавните кредитни институти. А лихвата на популярните банки и на кооперациите е с 1-2-3% по-висока, което значи, че заемите, сключени в тия кредитни учреждения, са били непоносими за земеделеца-стопанин. А лихвата в частните кредитни институти, в частните банки е стигнала не до 16%, а много повече. Съ 6-месечното олихвяване и с разните комисиони е стигнала и до 24%, и до 30%.

Задавамъ си следния въпрос: при тия данни, които аз ви изнесох, при туй отегчаване на нашия земеделец-стопанин, на нашия занаятчия и въобще на нашите дребни съществуващи, които изкарват своята прехрана с труда си, можеха ли те да понесат един такъв голям процент лихва? И ще бъдемъ ли ние, които сме се събрали тук да ликвидираме съ въпроса за задълженията, справедливи, ако не спремъ вниманието си и на този въпрос? Аз съмтам, че е абсолютно наложително да се спремъ на въпроса за лихвите, които са съществували през периода, за който ние ще дадем облекчения, и справедливо и радикално да го разрешим, защото и сега действащият закон се е спрѣл върху него с разпоредбите си срещу чрезмерните лихви и чрезмерните печалби.

Въ какъв размеръ трябва да бъдат намалени лихвите и свърхлихвите по всичките заеми, които са правени през периода на кризата, ще кажа по-нататък.

Сега ще се спра на § 2 от законопроекта, с който се изменява чл. 3. Сега действащият закон, г-да народни представители, дава облекчения с чл. 3 на „Земеделци-стопани, занаятчи и търговци, или които са били такива по време на възникване на задълженията, както и техните наследници, с подлежащи на облекчение задължения от 2.000 до 1.000.000 л., активът на които, без спадане неотчуждаемост по закона за гражданското стопанство, да не е по-малък от половината на пасива“. Една забележка обаче към чл. 3 от закона съдържа известни изключения. Тя казва: „Ограничението, предвидено в буква „а“ на настоящия член относно актива на длъжника, не се прилага, ако длъжникът има постоянни доходи, достатъчни да осигурят редовното изплащане на дълга, по реда и при условията, предвидени в настоящия закон, или представи нужното за това обезпечение, или е земеделец-стопанин с общи задължения до 75.000 л. и занаятчия до 40.000 л.“

Г-да народни представители! Законопроектът, поради това, че в него се туря нова глава „Очистване“, на която по-нататък ще се спра — отменява тази забележка в най-важните й постановления, а именно: първо, изключва земеделците-стопани с задължения общо до 75.000 л. и занаятчиите с задължения общо до 40.000 л., и, второ, вмѣсто „постоянни доходи“ иска „постоянни фондиращи доходи“.

Азъ намирамъ, че ние не можемъ да отидемъ да правимъ по-големи ограничения отъ тия, които сж направени вече въ закона, който съществува. Ако ние сме намбрили за необходимо да прокараме известни измѣнения въ съществуващия законъ, винаги трѣбва да се предполага, че това трѣбва да бѣде за подобрене на закона, но въ никой случай ние не можемъ да приемемъ едно влошаване, едно стѣснение на закона. Ако думитѣ „постоянни доходи“ се замѣнятъ съ думитѣ „постоянни фондираны доходи“, то значи, че ние ще трѣбва да искаме отъ тѣзи длъжници, които дирятъ облекчение по този членъ, да представятъ документи, че иматъ редовни заплати, че иматъ редовни пенсии, че иматъ редовни ренти. Азъ поне така разбирамъ това нововъведение въ забележката къмъ чл. 3 и го намирамъ съвършено пакостно и ограничаващо ползуването отъ закона, който ние искаме да подобримъ.

Също така азъ намирамъ, че и пресмахането въ забележката къмъ чл. 3 отъ сега действащия законъ думитѣ: „или е земеделецъ-стопанинъ съ общи задължения до 75.000 л. и на запазения до 40.000 л.“ ще бѣде една пакостъ. Това е едно ограничение на ползуването отъ закона. Затуй моето мнение е, забележката къмъ чл. 3 да си остане така, както е въ сега съществуващия законъ.

Въ мотивитѣ на г-да министритѣ се казва: (Чете) „Въ забележката къмъ чл. 3 думата „постоянни“ се пояснява, като се прибавя къмъ нея „фондираны“, за да се избѣгнатъ съмненията при тълкуванията на стария текстъ. Земеделците-стопани съ задължения до 75.000 л. и запазениятѣ съ задължения до 40.000 л. досега можеха да получаватъ облекчения и безъ да иматъ никакъвъ активъ, като по такъвъ начинъ кредиторитѣ получаваха облигации за несъбираеми вземания, а плащането имъ отъ Погасителната каса лѣгаше върху държавата, т. е. върху българския държавкоплатецъ“.

Защо даваме облекчения, г-да народни представители? За да не отегчаваме държавата ли? Ние даваме облекченията заради това, защото сме препенили, че длъжниците иматъ нужда отъ подкрепа, и държавата вамира въ себе си куражъ и основание да ги подкрепи. Но ако ние сега ще ги изключимъ, затуй защото тия длъжници нѣматъ достатъчно активъ, или затуй защото не могатъ да представятъ писмени доказателства, за да получатъ облекчения, ние нѣма да бѣдемъ последователни на себе си. Въ такъвъ случай нѣма защо да се занимаваме съ закона. Азъ мисля, че ние създаваме законъ, за да облекчаваме. И когато говоримъ отъ тая трибуна, азъ застъпвамъ становището, че ние трѣбва да облекчимъ онези, които най-тежко сж задължили, които повече сж пострадали отъ кризата, които повече сж заборчѣли и задължили, за да могатъ да изпълватъ. Нашата задача не е да оставимъ тѣзи, които потъватъ, да се удавятъ. Нашата задача е, тѣзи, които потъватъ, да ги спасимъ. Заради туй азъ смѣтамъ, че едно такъва ограничение ще намбри упрѣка на голѣма частъ отъ българския народъ и нѣма да намбри оправдание социалната реформа, която ние се стремимъ да дадемъ съ настоящия законопроектъ.

По-нататкъ азъ ще ви направя едно предложение за допълнение на законопроекта въ смисълъ, всички, които дължатъ до 20.000 л. и които нѣматъ никакъвъ активъ, да ги облекчимъ 100% за сметка на кредиторитѣ. Нѣкой може да мисли, че това е ересь. Азъ ще ви дамъ моитѣ основания. Азъ съмъ говорилъ и съ търговци, говоритѣ съмъ и съ кредитни институти. На мене търговци и оня денъ, като бѣхъ въ Попово, ми казаха: „Ние сме съгласни на малкитѣ, които нѣматъ нищо, да имъ опростимъ задълженията 100%, но да купуватъ отъ насъ, да сж ни клиенти, за да можемъ да си изкараме загубата отъ туй, което ще имъ опростимъ. Ние нѣмаме нищо противъ това да имъ простимъ задълженията съ законъ, за да ги видимъ въ нашитѣ дюкани, въ нашитѣ кантори, за да можемъ да работимъ съ тѣхъ“. Тия търговци казватъ: „Ако имаме загуба отъ това, че не е уреденъ този въпросъ, тая загуба се състои въ това, че онези, които иматъ да ни даватъ, не идватъ вече въ нашитѣ дюкани и ние сме лишени отъ тѣхната клиентела, нѣмаме ги за клиента, имаме по-малкъ алъшъ-веришъ“. По-нататкъ ще се обособи съ повече аргументи.

Азъ мисля, че ако Народното събрание намбри основание, длъжници съ задължения до 20.000 л. и безъ активъ да ги облекчи 100% за сметка на кредиторитѣ, нѣма да направи абсолютно никаква грѣшка. Нѣщо повече: въ времената, които живѣемъ, съ това облекчение ние ще извършимъ единъ високо държавнически и патриотически актъ, който ще приобщи по-здорово къмъ държавата известенъ слой бедни граждани.

Азъ се постарахъ да провѣря въ нѣкои кредитни институти, на каква сума възлизатъ горедолу задълженията до 20.000 л., и ми се каза отъ официално мѣсто, че тѣ не сж повече отъ единъ милиардъ и половина. Щомъ не сж повече отъ единъ милиардъ и половина, значи най-малко половинъ милиардъ — ако не повече — отъ тѣхъ ще бѣдатъ на длъжници, които иматъ достатъченъ активъ и които ще възлизатъ въ Погасителната каса и ще получатъ известно процентно намаление. Ако ние имаме разумъ и ако намбримъ куражъ въ себе си да опростимъ задълженията до 20.000 л., нашето национално стопанство нѣма да пострада съ повече отъ единъ милиардъ лева. Ами ние преди нѣколко дни прокарахме закона за фискалната амансия. Ние намбрихме въ себе си сили да опростимъ на българскитѣ граждани, бедни, безимотни и малоимотни, близо 1.800.000.000 л. Следователно, ако сме последователни на себе си и ако разсждаваме спокойно, ние не можемъ да не се спремъ и на този въпросъ и не можемъ да не му дадемъ едно благоприятно разрешение.

Минавамъ по-нататкъ къмъ § 5, съ който се измѣня чл. 9. Той се отнася до ипотечнитѣ задължения. Въ него се казва: „Ипотечнитѣ и заложенитѣ задължения на земеделците, сключени за нуждитѣ на земеделскитѣ имъ стопанства, получаватъ облекчение по обикновения редъ на този законъ“. Спирамъ вниманието ви, г-да народни представители, на фразата „сключени за нуждитѣ на земеделскитѣ имъ стопанства“. Азъ поставямъ въпроса: имз ли ипотеки сключени отъ земеделци за друго, освенъ за нуждитѣ на земеделскитѣ имъ стопанства? И когато въ закона туряме тази фраза „сключени за нуждитѣ на земеделскитѣ имъ стопанства“, ние не поставяме ли длъжника въ едно положение да доказва, че ипотечното му или заложеното му задължение е било направено за задоволяване на неговитѣ земеделски нужди? Смѣтамъ, че тукъ имаме — може би по непредвидливостъ, нека г-да министритѣ да се обяснятъ защо — едно отегчаване, което нѣма смисълъ.

Министъръ Никола Йотовъ: Ще го обясня после.

Георги Марковъ: Въ всѣки случай азъ намирамъ тая фраза за излишна. Тя ще лиши отъ облекчение много български земеделци-стопани, заслужаващи таково.

Въ втората алинея на новия чл. 9 се казва, че ипотекиранитѣ и заложенитѣ задължения на всички останали длъжници се уреждатъ по обикновения редъ на този законъ, само ако кредиторитѣ даде съгласието си. Ами да даде кредиторитѣ съгласието си, то би значило да не мѣри съ своя аршинъ! Естествено е, че той никога доброволно не би се отказалъ отъ едно вземане, за което е гарантиранъ, че ще може да го получи, ако не днесъ, или утре, то подиръ години. Азъ смѣтамъ, че такава условностъ въ тая алинея за ипотечнитѣ задължения ние не можемъ и не бива да оставяме. Ние решаваме въпроса: или даваме, или не даваме облекчение. Ако нѣма да имъ дадемъ, да кажемъ, че на тия и на тия не даваме. Но недейте поставя въпроса така: ако кредиторитѣ дадатъ съгласието си!

Драганъ Кисювъ: Ако кредиторитѣ щѣха да дадатъ съгласието си, съ този въпросъ щѣше да бѣде ликвидирано досега.

Министъръ Никола Йотовъ: По-надолу е казано.

Георги Марковъ: Азъ зная какво е казано по-надолу, и се надѣвамъ, че Вие ще ми отговорите.

Въ връзка съ чл. 9 азъ ще спра вашето внимание и върху едни мои разбирания, които ще искамъ да бѣдатъ преценени отъ васъ и особено отъ комисията. Азъ намирамъ, че всички ипотечни задължения до 300.000 л. трѣбва да бѣдатъ облекчени. Какъ? Ще намалимъ лихвения процентъ на основание на това, което ви казахъ най-напредъ: понеже кризата се е отразила върху всички длъжници и най-главно върху земеделцитѣ, а следъ това върху занаятчиитѣ и търгозцитѣ. Имало е обстоятелства, които не сж зависели отъ длъжниците — катастрофалното спадане ценитѣ на земеделскитѣ произведения. Когато ние искаме да облекчаваме тия категории длъжници, които сж задължили вследствие на тази криза, ще трѣбва облекченията, които имъ даваме, да сж основателни, да почиватъ на аргументи, които сж необходими.

Азъ ви цитирахъ въ началото какъ е върѣла лихвата въ насъ — въ Земеделската банка и при частнитѣ лица — и смѣтамъ, че помните това, за да ви помоля да се съгласите, намалението на лихвата по ипотечнитѣ задължения да се изчислява не както е въ проекта, отъ 1 сѣн-

темарий 1939 г., а отъ възникването на задължението. Тръбва ли да се връщамъ сега назадъ, за да ви поздравя какви условия и обстоятелства сѣ отегчили полужението на длъжниците, за да ви убеждавамъ, че това е абсолютно справедливо; абсолютно отговаря на онова, което тръбва да даде Народното събрание? Намалената лихва колко да бѣде — 5% ли да бѣде, по-малко или повече — ще се спремъ после да я опредѣлимъ, но тази лихва тръбва да се изчислява отъ възникването на задължението, защото само така, г-да министри, ние можемъ да дадемъ облекчение. Ако речемъ на ипотекарнитѣ длъжници да изчисляваме лихвата отъ днешна дата върху онова, което тѣ дължатъ, азъ ви заявявамъ, че смѣтката ще излѣзе, че тѣ иматъ да дължатъ минимумъ двойно и тройно повече отъ основния ипотеченъ дългъ, който сѣ направили, и, следователно, ние ще отегчимъ ипотечнитѣ имоти съ едни грамадни задължения, които нѣма да могатъ да се погасятъ и въ 10, и въ 20-годишенъ срокъ, който бихте дали, за изплащането имъ. Искате ли тѣ хоп да ликвидиратъ съ своитѣ задължения, първата работа е да ги освободите отъ презимѣнитѣ лихви, които сѣ обременили задълженията имъ. Чл. 16 отъ сегашния законъ за длъжниците е по-либераленъ. Той гласи: „Намалението на прѣкомѣнитѣ лихви почва отъ датата на възникване задълженията, като така намалената първоначална лихва не може да бѣде по-ниска отъ 7%“. Сегашниятъ законъ изчислява лихвитѣ отъ датата на възникването на задълженията. Защо за ипотекарнитѣ задължения ще ги изчисляваме отъ днесъ?

Министъръ Никола Йотовъ: Това си е въ сила и сега.

Георги Марковъ: Ами тогава защо има противоречие въ закона?

Министъръ Никола Йотовъ: Нѣма противоречие.

Георги Марковъ: Дано нѣма. Азъ изказвамъ една моя теза, която смѣтамъ, че е права и която моля да се убедите да я възприемете всички и да я узаконимъ. Ако това не е противоречие, толкова по-добре, азъ се радвамъ!

Министъръ Никола Йотовъ: Само че не е дадено мѣрилото за туй, какво е прѣкомѣрна лихва.

Георги Марковъ: Вие много приказвахте, г-нъ министре! Приказвахте и въ пресата, а не позволихте ние да се изкажемъ въ пресата. Досега само Вие приказвахте, сега ние искаме да приказваме. Азъ заявявамъ, че по този законъ не правя въпросъ за събарянето на нѣкой министъръ. Азъ виждамъ желание и въ цѣлото народно представителство да не се прави въпросъ за довериѣ или недовериѣ къмъ правителството — и азъ не го правя — но нека поне да се изкажемъ.

Министъръ Никола Йотовъ: Изкажете се.

Георги Марковъ: Може нашата теза да не е тъй основателна, Вие ще възразите.

Министъръ Никола Йотовъ: Азъ Ви казвамъ само, че туй е въ сила.

Георги Марковъ: Преди всичко Вие ще помълчите малко.

Азъ поддържамъ още едно — че всички длъжници по ипотекарни задължения въ размѣръ до 300.000 л. срещу къща или другъ имотъ, независимо отъ освобождението имъ отъ презимѣрни лихви и печалби, ще тръбва да получатъ и едно намаление на задълженията си поне съ 20%, каквото сѣ получили търговцитѣ. Кои сѣ основанията ми?

Азъ не дѣля българскитѣ граждани на софиянци и провинциалисти. Азъ питамъ: кои български граждани сѣ ипотекарни длъжници до 300.000 л.? Вземамъ тази норма, защото тя е предвидена въ чл. 14 отъ съществуващия законъ. Азъ смѣтамъ, че тѣзи длъжници сѣ известни граждани въ нашата държава, които, за да си осигурятъ къща за живѣене, за да си осигурятъ свой апартаментъ, сѣ били принудени да го ипотекиратъ, да сключатъ ипотекаренъ заемъ, който да могатъ да изплатятъ съ течение на времето. Настѣпиха обаче тежки условия, настѣпиха непредвидени обстоятелства и тѣзи задължения, въместо да бѣдатъ погасявани, намалявани и унищожени, излязоха цѣлия капиталъ, вложенъ въ къщата, въ имота.

Азъ не искамъ да дойда до едно по-друго мое разбиране по това, кое е право въ случая. Г-нъ Гуневъ ми-

налата година изнесе една теза тукъ: право ли е да излядемъ капитала на тази банка, която е дала ипотекаренъ заемъ на известни лица, за да си купятъ къщи и т. н. Азъ давамъ следния примѣръ. Срещу единъ апартаментъ, който струва 300.000 л., собственикътъ му взема заемъ 100.000 л. съ разчетъ да го изплати въ 10 години. Но настѣпни кризата и тѣзи 100.000 л. той не само не може да ги плати, ами тѣ ставатъ 200.000, а същевременно цената на апартаментъ пада и, следователно, той тръбва да го продаде, за да плати на кредитора паритѣ. Азъ поставямъ въпроса: справедливо ли е оная, който е ималъ 200.000 л., и е сключилъ 100.000 л. ипотекаренъ заемъ, да изгуби тия 200.000 л., за да изплати 100-тѣ хиляди лева на кредитора си?

Така не може. Ще търсимъ справедлива база. На капитала, вложенъ като ипотекаренъ заемъ за една сграда или какъвто и да бѣде имотъ, ще му дадемъ онова възнаграждение, оная лихва, която условията на стопанския и кредитенъ животъ сѣ установили. И като му дадемъ това, и като дадемъ на другата страна, на длъжника, едно малко намаление на дълга, както казахъ, отъ 20% за ипотекаренъ заемъ до 300.000 л., като му дадемъ и едно удължение на срока за изплащане съ минимумъ 10 години плусъ договорния срокъ, азъ смѣтамъ, че ние ще изпълнимъ нашия дългъ като народни представители — да подпомогнемъ и едната и другата страна.

Друго едно предложение, което азъ също така поставямъ на обсъждане, е следното: за ипотеки надъ 300.000 л., както и въобще за задължения надъ 300.000 л., първитѣ 300.000 л. да бѣдатъ облекчени по общото правило на закона. Това е справедливо, г-да. Ако ние не искаме да облекчаваме голѣмитѣ задължения, ако ние не искаме да защитаваме капиталиститѣ, както се изразява нѣкоя господа, азъ смѣтамъ, че ние ще бѣдемъ справедливи, ако установимъ единъ размѣръ, до който да се ползуватъ и тѣ отъ облекчение.

Стефанъ Цановъ: Добре че нарекохте борчицитѣ капиталисти, та да имъ е драго.

Министъръ Никола Йотовъ: Като извадимъ смѣтките, ще видимъ, че срещу дългъ отъ 5 милиона лева иматъ за 15 милиона лева имотъ.

Георги Марковъ: Въ чл. 11-а отъ закона за длъжниците се казва: (Чете) „За вземания прехвърлени следъ 1 януарий 1931 г. чрезъ джиро или чрезъ цесия, въ втория случай, ако прехвърлителятъ е гарантиралъ за събирането на вземането, задълженитѣ следъ тая дата лица сѣ длъжни, срещу предложенитѣ имъ отъ кредитора облигации, издадени отъ Погасителната каса, да заплатятъ на сѣция напълно дължимата сума, въпрѣки даденитѣ на длъжника облекчения“.

Г-нъ министре! Азъ смѣтамъ, че този чл. 11-а не отговаря на общия принципъ, който усвоявате въ законопроекта и който е правъ: веднажъ като се ползува отъ облекчение единъ длъжникъ, поръчителитѣ му и другитѣ ангажирани въ задължението лица да бѣдатъ освободени. Следователно, върху този чл. 11-а ще тръбва да се помисли. Азъ смѣтамъ, че той ще тръбва да се съгласува съ общия принципъ на законопроекта, поръчителитѣ да бѣдатъ освободени.

Министъръ Никола Йотовъ: Нали това е казано.

Георги Марковъ: § 9, чл. 13а. Процедурата по досегашния законъ, която остава въ сила и по проекта, е погрѣшна и сложна. Затова добре е да се обсъди въ комисията въпросътъ за процедурата. Тази процедура, която съществува по сегашния законъ, тръбва да бѣде опростотворена.

§ 10, чл. 14. Въ проекта на г-да министритѣ се предвижда една нова алинея къмъ буква „г“, съ която се узаконява едно ново положение, което не съществува по закона, а именно: длъжници, на които активътъ надмича пасива съ повече отъ 150.000 л., не се облекчаватъ. Азъ намирамъ, че това не е право. Ако единъ длъжникъ съ 400.000 л. задължения има активъ 600.000 л. — не съ 150.000 л., а съ 200.000 л. активъ повече — азъ питамъ, може ли този длъжникъ да изплува, макаръ съ имотъ, който струва 600.000 л., ако дългътъ му е 400.000 л.? Може ли да запази този имотъ, който има, ако не го подпомогне държавата?

Следователно, за да бѣдемъ последователни и особено да не нарушаваме единъ принципъ, г-нъ министре, ще тръбва нѣщо, които въ минатитѣ закони не съществуватъ, а отегчаватъ, да не ги туряме въ новия законъ. Азъ

спирамъ вниманието Ви върху това и смѣтамъ, че тази адinea къмъ буква „г“, която предвижда това ограничение, трѣбва да бѣде премахната.

Процентното намаление за задълженията до 300.000 л. по досегашния законъ, което почти се усвоява и отъ сегашния, е: за земеделци-стопани до 40%, за занаятчии до 30% и за търговци до 20%. Азъ ще моля да се съгласите, туй „до“ да го махнемъ. Защо? Защото това „до“ е причина да се не дава веднага облекчение, а да се оставя на комисии и на сѣдилища тѣ да решаватъ, въ какъвъ размѣръ трѣбва да бѣде дадено облекчението. Нека да опростимъ тази работа. Раздѣлили сме длъжниците на категории: земеделци, занаятчии и търговци, хирографари и ипотекари. Защо да ги дѣлимъ по-нататъкъ на категории и по процента на намалението на дълговетъ: едни съ 40%, други съ 30%, трети съ 20%? Смѣтамъ, че ще бѣдемъ прави, ако узаконимъ намаление, не „до“ 40% за земеделците и пр., а 40% за земеделците, 30% за занаятчиите и 20% за търговците.

Преизчисляването на старитѣ задължения, които вие предвиждате да се плащатъ въ продължение на 20 години, съ което азъ съмъ съгласенъ, азъ смѣтамъ, че трѣбва да бѣде направено съ намаление и то въ размѣръ, който ние ще установимъ.

Иванъ Петровъ: Това е за комисията, кѣдето ще се разглежда законопроектътъ членъ по членъ.

Георги Марковъ: Минавамъ по-нататъкъ. Предлагамъ: длъжниците съ задължения надъ 300.000 л. да се ползватъ съ процентно намаление за 300-тъ хиляди лева, а за остатъка да се ползватъ отъ облекченията, предвидени за длъжниците по чл. 14, буква в отъ закона.

На длъжниците отъ свободнитѣ професии, чиновниците, работниците, пенсионерите и на длъжниците съ общи задължения надъ единъ милионъ лева азъ смѣтамъ, че имаме всички основания да дадемъ едно по-големо облекчение отъ това, което е предвидено въ законопроекта. Ще бѣде справедливо, въз основа на сега изнесенитѣ отъ мене съображения, туй облекчение да се състои въ следното: 20% намаление на дълга за смѣтка на кредитора — за да не ангажираме Погасителната каса, да не ангажираме държавата — и 5% лихва отъ възникване на задължението, а не, както се сега, отъ 6 августъ 1936 г. Срѣдната влогова лихва у насъ сега е 4%, плюсъ 1% административни и други разноси — 5%.

Установената 20-годишна разсрочка е умѣстна, азъ я поддържамъ и моля тя да бѣде запазена за всичкитѣ задължения, които се включватъ въ този законопроектъ.

Д-ръ Кънчо Милановъ: Значи и този, който е правилъ дългъ за сватба, ще го облекчимъ!

Георги Марковъ: Погасителната каса има една много сложна бюрократическа машина. Редица дѣла се решаватъ отъ първоначалната комисия, отиватъ въ Погасителната каса, тамъ ги гледатъ две комисии и следъ туй се връщатъ пакъ наново да ги реши първоначалната комисия. Смѣтамъ, че този недостатъкъ трѣбва да го коригираме въ смисълъ: реши ли се едно дѣло отъ първоначалната комисия, ако заинтересуваниятѣ остане недоволенъ отъ нейното решение, да има за обжалване само една комисия въ Погасителната каса, която да реши веднажъ завинаги въпроса и да не се връща и разтака обратно въ първоначалната комисия.

Въ чл. 60 отъ закона е предвидено само земеделскиятъ инвентаръ да се счита за активъ. Ще трѣбва да включимъ и занаятчийския инвентаръ, и той също така да се счита за активъ на задължителя.

Минавамъ къмъ последното нововъведение на законопроекта — за публичнитѣ продажби. По този въпросъ азъ ще кажа набързо моето мнение и ще кажа какъсо съображенията, по които искамъ да бѣдатъ възприети нѣкои измѣнения. Азъ намирамъ, че съ § 51, съ който се предлага новъ чл. 98а, се прави едно подобрение на закона.

Първо. Въ новия чл. 98а е предвидено, че имотитѣ възложени на кредитора могатъ да се връщатъ на длъжника. Азъ ще моля да се съгласите и въ комисията да възприемемъ, че това постановление се отнася и за имоти възложени не само върху кредитора, но и върху неговия съдружникъ или върху неговъ роднина, а също и тогава, когато е проявена една заинтересуваностъ въ продажбата отъ самия кредиторъ или отъ представителя на кредитния институтъ. Това мое предложение се основава на следното. Често пъти биватъ поставени отъ кредитора негови съдружници или негови роднини, които изкупу-

ватъ имота. Можемъ ли да не ги поставимъ подъ същия знаменателъ, подъ който сме поставили самия кредиторъ? Смѣтамъ, че ще се съгласите всички да се добави къмъ новия чл. 98а следния текстъ: „или ако имотътъ е оставенъ на съдружници или на роднини на кредитора или пъкъ ако имотътъ е билъ продаденъ вследствие на заинтересуваностъ отъ кредитора или отъ представителя на кредитния институтъ“.

Второ. Азъ също така моля, като се говори въ чл. 98а за публични продажби на недвижими имоти, да се има предвидъ и продажбата на къща, която служи за живѣене на длъжника, заедно съ законния минимумъ земя и стопански съоръжения, независимо въ чии ръце сѣ отишли имотитѣ и за каква стойностъ сѣ продадени. Нѣма да ви навеждамъ съображения за това, защото азъ смѣтамъ, че вие сами ги имате предвидъ и ще можете да намѣрите въ себе си сили, за да възприемете това допълнение.

Г-да народни представители! Не вѣрвамъ предъ васъ да не сѣ изпрѣчвали случаи, кѣдето единствена къща не само на обикновенъ гражданинъ, ами на инвалидъ отъ войната да е продадена, да е изхвърленъ той на улицата и да търси прибижище и подслонъ за своитѣ деца. Азъ смѣтамъ, че ние ще изпълнимъ своя дългъ, ако решимъ на едни такива бедни длъжници, които иматъ само една единствена къща, които нѣматъ повече отъ законния минимумъ ниви за обработване, които иматъ необходимитѣ инструменти като занаятчии за изкарване прехраната на семействата си, продаденитѣ имъ имоти да бѣдатъ по-върнати и да получатъ облекчение по закона.

Имамъ да направя само нѣколко бележки по новата глава „Очистване на задължения“ и съ това ще свърша моята речъ. Очистването на задълженията — това е даване възможностъ на задължителя да могатъ, тѣй да се каже, да бѣдатъ спасени. Азъ мисля, че съ този законъ ще трѣбва да свършимъ съ въпроса за задълженията. Понеже се касае за длъжници, които сѣ бедни, понеже се касае за длъжници, които нѣматъ активъ или иматъ малък активъ, който не е достатъченъ да покрие всичкитѣ имъ задължения, понеже се касае за такава категория граждани въ тази страна, смѣтамъ, че нѣма да съборкаме, ако веднажъ завинаги освободимъ длъжниците по-нататъкъ отъ каквато и да е отговорностъ.

Въ законопроекта е казано, че ако следъ време такъвъ единъ длъжникъ, който е получилъ очистване на задълженията си, добие новъ имотъ или постъпи на нѣкаква служба, наново става изискване на опростения му вече дългъ. Азъ смѣтамъ, че ние нѣма да бѣдемъ последователи, ако не отидемъ до край. По отношение на такива именно длъжници, които иматъ малък активъ или никакъвъ активъ, трѣбва да бѣдемъ по-решителни и трѣбва веднажъ завинаги да уредимъ въпроса съ този законъ: каквото намѣримъ, че трѣбва да имъ дадемъ, сега да имъ го дадемъ, като държимъ смѣтка да оставимъ на всѣки български гражданинъ длъжникъ единъ минимумъ отъ срѣдства за изкарване неговата и на неговитѣ деца прехрана.

Съ тия нѣколко бележки, г-да народни представители, азъ свършвамъ моитѣ бележки по внесенния законопроектъ. Отъ насъ зависи извършено много съ този законопроектъ да дадемъ едно доказателство, че ние наистина сме загрижени за положението на цѣлия народъ и сѣ огледъ на тази загриженостъ вземаме известни радикални мѣрки. Моето пожелание може да бѣде само едно: дано това, което даваме днесъ, бѣде дадено въ такъвъ размѣръ, че да очистимъ веднажъ завинаги въпроса за задълженията отъ сцената. Дано, следъ като този законопроектъ стане законъ, да не става вече дума за каквито и да било измѣнения и допълнения или пъкъ за новъ законъ за ликвидирание на задълженията.

Следователно, отъ насъ зависи да туримъ точка на една гангрена, която разяжда нашето народно стопанство. Съ премахването ѝ ще може да се внесе едно по-големо спокойствие въ цѣлата страна, въ народното стопанство и по-големъ ентузиазъмъ въ всички стопански слоеве, за да можемъ въ времената, въ които живѣемъ, да тръгнемъ напредъ къмъ по-големо производство и съ по-големъ надежди. (Ржкоплѣскания отъ дѣсно и центъра)

Председателствуващъ Димитъръ Пешевъ: Има думата народниятъ представителъ г-нъ Иванъ Балканджиевъ.

Иванъ Балканджиевъ: Г-да народни представители! Понеже законопроектътъ се доста освѣтли и изясни и понеже ни се дава възможностъ да направимъ въ комисията известни поправки въ него, предлагамъ да се прекратятъ дебатитѣ.

Председателстващ Димитър Пешевъ: Г-да народни представители! По разглеждания законопроектъ сж се изказали повече отъ осемъ депутати. Прави се предложение за прекратяване на дебатитъ.

Тия отъ г-да народнитъ представители, които прие-
матъ това предложение, моля, да вдигнатъ ржка. Мно-
зинство, Събранието приема.

Григоръ Василевъ: Малцинство е. Очевидно малцинство!

Председателстващ Димитър Пешевъ: Г-да народни
представители! Дебатитъ сж прекратени. Утре ще се из-
каже г-нъ министрътъ на правосъдието.

Понеже часътъ е 8, ще трѣбва да вдигнемъ заседа-
нието. За утрешното заседание предлагамъ следния дне-
венъ редъ:

1. Първо четене законопроекта за измѣнение и до-
пълнение на наредбата-законъ за облекчение на длъжни-
цитъ и заздравяване на кредита. (Продължение разисква-
нията).

2. Второ четене законопроекта за отчуждаване на не-
движими имоти за общински домъ на Пловдивската об-
щина, Пловдивската областна палата и Пловдивската съ-
дебна палата и за тѣхното застрояване.

Първо четене законопроектитъ:

3. За разрешаване на Пловдивската градска община да
сключи вътрешенъ заемъ въ размѣръ на 45.000.000 л.

4. За допълнение на чл. 278, буква „в“, отъ закона за
народното просвѣщение.

5. За измѣнение и допълнение на чл. 5 отъ закона за
уреждане положението на ученицитъ, които сж следвали

презъ учебната 1937/1938 г. IV или V гимназиаленъ
-класъ.

6. За допълнение наредбата-законъ за възнагражде-
нията за извънреденъ трудъ на длъжностни лица, уча-
ствували въ комисии, комитети, съвети и др. подобни.

7. За допълнителенъ бюджетенъ кредитъ по бюджета
на Главната дирекция на желѣзницитъ и пристанищата
за 1939 бюджетна година, въ размѣръ на 29.733.000 л.

8. За измѣнение на наредбата-законъ за основаване на
задължителна взаимноспомогателна посмъртна каса на
българскитъ търговци.

9. За увеличаване производството на фуража, лена и
картофитъ.

10. За снабдяване земеделскитъ стопани съ доброка-
чественъ посѣвенъ материалъ.

11. За снабдяване земеделското ни стопанство съ дре-
бенъ земеделски инвентаръ.

12. За продължаване действието на наредбата-законъ
за уреждане производството и продажбата на розово
масло.

13. За допълнение на чл. 36 отъ наредбата-законъ за
данъка върху приходитъ.

14. За измѣнение на чл. 96 отъ наредбата-законъ за
данъка върху приходитъ.

Тия отъ г-да народнитъ представители, които прие-
матъ този дневенъ редъ за утре, моля, да вдигнатъ ржка.
Мнозинство, Събранието приема.

Вдигамъ заседанието.

(Вдигнато въ 20 ч. 3 м.)

Подпредседателъ: **ДИМИТЪРЪ ПЕШЕВЪ**

Секретари: **ДИМИТЪРЪ МАРЧЕВЪ**
ГЕТО КРЪСТЕВЪ

Началникъ на Стенографското отделение: **ДОНЧО ДУКОВЪ**